

MEMORANDUM

SLOVENSKEMU NARODU

Razglas

Memorandum slovenskemu narodu
Razglas

Zbirka ISKRA +

Poslanstvo zbirke je bralcem na dostopen način približati žlahtna dela slovenskih in tujih ustvarjalcev – dela, ki prebujajo iskro kozmične človečnosti.

Besedilo © Ljudska pobuda Memorandum, 2025

Ta edicija © Sanje, 2025

To delo je ponujeno pod licenco *Creative Commons* (4.0)

Povezava do licence: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.sl>

Prva edicija.

Tisk na zahtevo.

Tiskano v Sloveniji, november 2025

Založila in objavila

Založba Sanje, d. o. o.

Leskoškova 12, 1000 Ljubljana, Slovenija

Zanjo Rok Zavrtanik

V sodelovanju z ljudsko pobudo Memorandum

www.sanje.si | www.memorandum.si

CIP - Kataložni zapis o publikaciji

Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

308(497.4)

MEMORANDUM slovenskemu narodu : razglas / [avtorice in avtorji Biserka Ilin ... et al.].
- Ljubljana : Sanje, 2025. - (Zbirka Iskra +)

ISBN 978-961-274-977-4

COBISS.SI-ID 256846595

MEMORANDUM

SLOVENSKEMU NARODU

R A Z G L A S

Prva edicija

N O V E M B E R 2 0 2 5

PREDGOVOR

Po večletnih izgubljanjih v neskončnih spiralah protislovij »zahodne civilizacije« in njene ohole »racionalnosti« – civilizacije, ki se razglašča za »demokratsko« in edino poklicano za upravljanje politike, ekonomije, znanosti, tehnologij in izobraževanja na nič manj kot *globalni svetovni* ravni – je končno pred nami dokument, v katerem je skupina slovenskih intelektualcev, zvestih načelom izročil slovenske kulture, skušala artikulirati zasnove vizije prihodnosti Slovenije po meri ljudi in omike, po oblikah srca, po načelih uma.

V njem bomo našli mnogo zanimivih izhodišč za razmišljanje in snovanje naše prihodnosti: najsi bo na ravni posameznic in posameznikov, na ravni vasi in naselbin, ali pa na ravni širše skupnosti, ki jo v današnji govorici imenujemo *država*. V njem bomo gotovo našli predloge, ki se bodo komu zdeli nepopolni, morda celo nesprejemljivi. Toda nikar ne pozabimo, da je osrednja namera v *odločenosti*, da tako, kakor je šlo doslej, preprosto *ne gre več* – saj je to, kar se danes godi v Sloveniji, Evropi in svetu, sprto *s temelji* (ter s tem tudi *zakoni*) etike, življenja in tudi fizike – kar na dnevni ravni vse jasneje vidimo in občutimo. Vse bolj nevzdržna sedanjost nam nalaga *pravico* in obenem *dolžnost*, da premislimo o novih, drugačnih poteh in načinih prihodnosti, ki jo želimo zase in za naše zanamce.

Zato ob prebiranju vrstic predlaganega memoranduma, nikar ne pozabimo te namere: berimo naklonjeno, obenem pa tudi sami premišljajmo in zapisujmo predloge, ki se tičejo urejanja naših odnosov v prihodnosti. Snovalci memoranduma bralke in bralce izrecno vabijo k snovanju novega slovenskega soglasja.

Spomnimo se prastare modrosti, da vse, kar resnično velja, izhaja iz globin duše in srca – in ne morda iz nekih institucij, ki so se v zadnjih desetletjih povzpele nad vse, kar leze in gre in ki se oklicujejo za *edine* in *izključno* poklicane, da presojujejo o stvareh življenja, skupnosti in organizacije.

Prastara modrost nas tudi opominja na poklicanost vsakega človeka, celo vsakega bitja, da živi iz svoje *edinstvenosti*, da spozna zakone in načela te edinstvenosti in si ne dovoli skreniti s poti svoje duše, svojega duha in svojega srca.

Uči nas, da je demokracija nekaj, kar rase iz spoštovanja naših korenin, iz zavedanja edinstvenosti slehernega posameznika, sposobnega umevanja in spoznavanja lastne narave.

Demokracija *vselej* rase od spodaj navzgor – od posameznika k skupnostim, s katerimi se *prostovoljno* in *zavestno* povezuje. Avtoritete, ki si prilaščajo izključne privilegije upravljanja z ljudmi, živalmi, rastlinami, morji in zemljami, so neresnične. Po resnici in pravici so neveljavne, saj so v *izrecnem* protislovju z zakoni etike in biti.

Kakor je pred sto leti zapisal mladi Srečko Kosovel:

(...) oblike, nasprotne razvoju, bodo propadle.

Zato svoje pozornosti ne namenjammo izrojenim oblikam, ki se danes oholo plazijo po planetu, da bi mu zavladatale, pač pa se osredotočimo na oblike, ki jih šele *moramo* – in z zvestobo svoji naravi tudi *moremo* ustvariti in osmisлити. To ni le naša »stara pravda« – *pravica* –, to je danes naša sveta *dolžnost*.

Pekel za nami: nebesa pred nami!

– Rok Zavrtanik
založba Sanje

VSEBINA

Predgovor.....	5
Uvodnik	11

TEMELJI SUVERENOSTI IN VARNOSTI

1.Vnovična vzpostavitev suverenosti države	17
2. Varnost in obramba države.....	27
3. Migracijska politika.....	30
4. Gospodarska in strateška suverenost – zaščita temeljev države	31
5. Naravni viri in strateška suverenost	34
6. Energetska samooskrba – stabilna in dostopna energija ..	37
7. Prehranska samooskrba in varnost hrane.....	38
8. Varovanje okolja – pravo ekološko delovanje	42
9. Medijska neodvisnost in krepitev medijskega prostora	45

PRAVNI IN INSTITUCIONALNI OKVIR

10.Ustavna prenova in oblikovanje oblasti	51
11. Zaščita človekovih pravic	55
12. Davčna reforma in racionalizacija javnih sredstev.....	59
13. Bančništvo in denarna suverenost.....	59
14. Pravosodje v službi ljudi, ne elit.....	65

DRUŽBENI RAZVOJ IN SKUPNOST

15.Zdrav način življenja in zdravstveni sistem	71
16. Stabilna, pravična in suverena družba	81

17. Celostna politika za starejše in dolgotrajna oskrba.....	84
18. Izobraževanje – krepitev svobode, odgovornosti in povezanosti	88
19. Kultura kot izraz narodne samozavesti in ustvarjalnosti....	93

CELOSTNA BLAGINJA IN NOTRANJA RAST

20. Delo, ki omogoča življenje, in pokojnina, ki ga spoštuje ...	99
21.Odnos do živali kot temelj etične družbe	104
22. Duhovnost kot temelj notranje povezanosti skupnosti.....	107

MEMORANDUM

SLOVENSKEMU NARODU

UVODNIK

Slovenija je več kot država – je dom, ki ga ne sestavljajo le meje in zakoni, temveč skupnost ljudi, jezik, zemlja in vse, kar smo prejeli od svojih prednikov. Ta naš dom ni samoumeven. Zrasel je iz poguma in dela generacij, zato je naša dolžnost, da ga ohranimo in znova prebudimo v njegovi človečnosti – kot dom svobodnih, odgovornih ljudi in naroda, ki razume, da skupno dobro nikoli ne sme poteptati dostojanstva posameznika. Danes stojimo pred odločilnim trenutkom. Ena pot vodi v podreditev, nadzor in izgubo vsega, zaradi česar smo ljudje in skupnost; druga v svobodo, pravičnost in novo prihodnost. Čas je, da se kot posamezniki in kot skupnost zavemo svoje moči, da prekinemo s pasivnim čakanjem na spremembe in vzamemo odgovornost za prihodnost v svoje roke – z znanjem, pogumom in dejanji.

Priča smo zatonu vrednot in teptanju temeljnih človekovih pravic. Človek vse bolj izgublja svoje mesto, nadomešča ga hladen in brezoseben sistem, v katerem poštenje, solidarnost in sočutje izginjajo. Njihovo mesto so zavzeli pohlep, nadzor in mehanizmi vodenja, ki temeljijo na ideologiji stalnega ustrahovanja. To ni naključje – gre za načrtni proces preoblikovanja sveta, ki ga usmerja ozek sloj globalnega kapitala. Čeprav se v vsakdanjem življenju še vedno zrcali človeška dobrota, so vzvodi oblasti že dolgo v rokah tistih, ki ne delujejo v skupno dobro. Politika, znanost, mediji in celo volilni procesi so postali del mreže nadzora, ki ohranja interese kapitalске oligarhije. Vse več ljudi zaznava družbeno neravnovesje in rastoči nemir. Toda večina se ustavi ob posameznih pojavih – aferah, krivicah, napakah – in ne vidi

širše slike, ki razkriva, da so to le simptomi iste bolezni: sistema, ki ne deluje več v korist človeka, naroda in skupnega dobrega. Namen tega dokumenta je povezati spoznanja, ki jih mnogi občutimo ločeno, v enoten pogled na vzroke današnjega stanja in na oblikovanje skupnih rešitev, ki nas vodijo iz pogubne smeri, v katero smo bili potisnjeni.

Za razumevanje te krize je ključno spoznanje, da politika, znanost, mediji in mednarodne institucije ne delujejo več kot neodvisni stebri demokratične družbe. Postali so orodja istega centra moči, ki skozi desetletja vodi človeštvo stran od svobode. Ta aparat ni nastal včeraj, temveč je zrasel na kolonializmu, vojnah, razlaščanju narodov, plenjenju virov in sistematični manipulaciji. Vrh te piramide je Organizacija združenih narodov – nekoč simbol sodelovanja, danes pa koordinacijsko središče globalne agende, katere cilji postajajo vse bolj represivni. Agenda 2030, predstavljena kot načrt trajnostnega razvoja, je postala orodje za digitalni nadzor, izbris zasebne lastnine, standardizacijo življenja in uničenje nacionalne suverenosti.

Slovenija je ujeta v to igro. Kot članica Evropske unije je velik del svojega odločanja predala birokratskemu aparatu, ki ne deluje v interesu narodov. EU ni več prostor sodelovanja suverenih držav, temveč orodje za izvajanje tujih agend. Naši politiki, ne glede na ideološko barvo, so postali izvajalci tega sistema – pogosto brez razumevanja posledic, a vedno na škodo ljudem, ki naj bi jim služili. Sodelujejo celo, ko iste strukture svet potiskajo v brezumnost novih vojn pod krinko zavezništev in varnosti, v katere bodo poslani naši sinovi – za interese, ki niso slovenski. Nobena tuja vojna ne sme postati naša, kajti naša dolžnost je braniti mir, življenje in prihodnost svojega naroda. Zato poudarjamo: nismo kolonija. Smo skupnost samostojnih ljudi in narod, ki zahteva, da njegova volja in dostojanstvo stojita nad vsako tujo voljo.

Vsake volitve nam ponujajo navidezno izbiro. Ampak, ali res izbiramo – ali pa z udeležbo le znova dajemo legitimnost tistim, ki vzdržujejo sistem, ki nas razkraja in razdvaja? Pravi prelom se ne zgodi na voliščih, ampak v zavesti ljudi, ko ti spoznajo, da je obstoječi model vodenja in odločanja postal nepopravljiv. Iz njega ne more zrasti nič novega, nič dobrega za ljudi, ker je zgrajen na temelju nadzora, delitve in interesov, ki niso naši. Zato ne iščemo rešiteljev in novih voditeljev. Čas je, da razumemo stanje, v katerem smo, in da se zavemo svoje moči. Le s tem spoznanjem lahko začnemo graditi nove, vzporedne mehanizme družbenega delovanja – takšne, ki izhajajo iz sodelovanja, etike in osebne odgovornosti, ne iz oblasti nad drugimi.

Uveljavljeni model strankarske politike je svoje poslanstvo izčrpal. Stranke so se izrodile v orodja manipulacije, razdvajanja in ohranjanja privilegijev. Čas je, da zavrnamo strankarski sistem in oblikujemo novo, pregledno obliko izvršne oblasti. Predlagamo Svet starešin – neposredno izvoljeno telo posameznikov z ugledom, strokovno integriteto in zavezanostjo skupnemu dobremu. To niso »stari možje«, temveč ljudje – ne glede na starost – ki so s svojim delom in znanjem izkazali modrost na različnih področjih življenja: od prava, gospodarstva in znanosti do kulture, etike in človečnosti. Njihova naloga ni vladati, temveč omogočati, da ljudje skozi njihove odločitve in delovanje uresničujejo cilje, zapisane v tem dokumentu. To telo bi imelo strateško vlogo pri usmerjanju države, imenovanju ključnih funkcij, kriznem vodenju in nadzoru nad upravo, vendar vedno z odgovornostjo do javnosti, z omejenim mandatom in stalno možnostjo odpoklica. Le tako se lahko izvršna oblast odmakne od strankarskih centrov moči in postane resnično odgovorna ljudem.

Svoboda naroda temelji na varovanju skupnih dobrin – vode, gozdov, energetskih virov, domačih podjetij in strateške infrastrukture – ki niso

last države, temveč dediščina vseh, ki tu živimo. Ob tem pa je ključna tudi svoboda posameznika, njegova pravica do zasebnosti, dostojanstva in svobodnega odločanja o lastnem življenju. Poskus uvajanja enotnega digitalnega identifikacijskega sistema pomeni neposredni poseg v to svobodo in vodi v popoln nadzor nad človekom, njegovim gibanjem, premoženjem in svobodo razmišljanja. Družba, ki posameznika spremeni v podatkovno enoto, ni svobodna družba. Zato zavračamo prihodnost digitalne diktature, da ohranimo svobodo izbire, tudi skozi pravico do gotovine, saj ta ni le sredstvo plačila, temveč jamstvo osebne avtonomije in neodvisnosti pred digitalnim nadzorom.

Pričujoči dokument je rezultat sodelovanja ljudi različnih poklicnih in življenjskih poti – pravnikov, podjetnikov, znanstvenikov, ustvarjalcev, zdravnikov, mislecev in naravovarstvenikov. Različnost nas ni ločevala, temveč povezala v skupno spoznanje, da je prihodnost mogoče graditi le na iskrenosti, znanju in pogumu, ki izhajajo iz notranje odgovornosti do skupnega dobrega. Memorandum ni zaključek, temveč začetek – povabilo k razumevanju in skupni aktivaciji. Naj postane vsebinsko izhodišče za nove pobude, razprave in konkretna dejanja. Povezujmo se ne okoli oseb ali skupin, temveč okoli vsebine, ki nas združuje in odpira pot v novo družbeno zavest. Mi smo tisti, ki moramo začeti graditi novo Slovenijo – državo svobodnih ljudi, v kateri ima vsak posameznik dostojanstvo, glas in odgovornost. Kdaj, če ne zdaj? Kdo – če ne mi?

TEMELJI SUVERENOSTI IN
VARNOSTI

1.VNOVIČNA VZPOSTAVITEV SUVERENOSTI DRŽAVE IN NASPROTOVANJE GLOBALIZACIJI

1.1. Prehod v novo obliko evropskega sodelovanja na temelju suverenosti – Evropska unija je postala politična in pravna izpostava nadnacionalnega kapitala¹ ter birokratskega aparata, ki ni odgovoren ne volivcem ne posameznim državam članicam. Z vse bolj centraliziranim odločanjem, regulativno nadvlado in sistemskim omejevanjem nacionalnih pristojnosti spodkopava osnovo suverene državnosti. Namesto sodelovanja, utemeljenega na prostovoljnosti, enakovrednosti in spoštovanju notranje ureditve, se uveljavlja enotni model, ki služi interesom finančnih in političnih centrov moči, ob tem pa ignorira voljo državljanov. Ta proces vodi v upravljanje brez demokratične legitimnosti, ki zanemarja zgodovinske, kulturne in gospodarske značilnosti posameznih narodov. Prehod iz Evropske unije v novo obliko sodelovanja ni samo administrativna odločitev, temveč nujni politični odgovor na razgradnjo demokracije, odgovornosti in samostojnosti. Potrebna sta zavrnitev centralizirane oblasti, ki deluje v interesu nadnacionalnih

¹ Nadnacionalni kapital označuje preplet globalnih finančnih, lastniških in institucionalnih struktur, ki niso vezane na nobeno državo, a kljub temu odločilno vplivajo na zakonodajo, politiko, medije in varnostne doktrine držav ter nadnacionalnih organizacij. Delujejo prek investicijskih skladov, centralnih bank, korporacij, mednarodnih forumov in vpliva na zavezniške vojaške strukture, ki so vse očitneje instrumentalizirane za zaščito geostrateških interesov kapitala. Ta sistem ni podvržen demokratičnemu nadzoru ali odgovornosti, njegov interes pa ni povezan z blaginjo držav ali ljudi, temveč z ohranjanjem nadzora nad ključnimi tokovi kapitala, virov in odločanja.

struktur, in oblikovanje novega evropskega okvira, kjer bodo države znova odločale samostojno in v skladu s potrebami svojega prebivalstva. Ob tem je ključno iskati dialog in sodelovanje z drugimi državami in narodi, ki si prav tako prizadevajo za vrnitev k evropskemu sodelovanju na temeljih suverenosti, preglednosti in medsebojnega spoštovanja. Model Evropske gospodarske skupnosti (EGS), ki je bil že ob svoji vzpostavitvi mišljen kot prehodna stopnja k politični integraciji, bi danes vodil v popolno negacijo suverenosti. Namesto vračanja k starim modelom povezovanja je nujna izgradnja nove ureditve, ki temelji na preglednem sodelovanju, odgovornosti in spoštovanju narodnih odločitev.

1.1.1. Ključne sistemske pomanjkljivosti obstoječega modela (kritične ugotovitve)

1.1.1.1. EU kot sistem trajnega prenosa suverenosti – zakonodajne in izvršilne pristojnosti se prenašajo na nadnacionalne institucije, ki niso podvržene neposrednemu nadzoru ali odgovornosti volivcev. Države članice izgubljajo zmožnost samostojnega oblikovanja politik na področjih, ki so ključna za dolgoročno blaginjo prebivalstva (pravo, javne finance, javno zdravje, migracije, zunanja politika).

1.1.1.2. Model EGS kot vmesna faza integracije, ne alternativa – Evropska gospodarska skupnost je zgodovinsko služila kot pripravljalni okvir za nadaljnjo integracijo v smeri politične unije. Vrnitev k EGS

bi pomenila ohranitev istih integracijskih mehanizmov, ki so pripeljali do sedanje ureditve, zato ne pomeni sistemske spremembe.

1.1.1.3. Paradigma »prostega pretoka blaga in storitev« kot legitimacija kapitalске prevlade – deklarirana enakost dostopa do trga ne pomeni dejanske konkurenčne enakosti – mali in srednji domači proizvajalci so sistemsko v slabšem položaju. Nadnacionalne korporacije izkoriščajo razlike v davčnih sistemih, delovni zakonodaji in okoljskih standardih ter s tem ustvarjajo nelojalno konkurenco. Sodna praksa EU ščiti pravico do konkurence tudi, kadar to pomeni uničenje lokalnih struktur, izgubo strateške samooskrbe in zmanjšanje nacionalne varnosti.

1.1.1.4. Prikriti lastniški prevzemi kot mehanizem obvoda zakonodajne suverenosti – korporacije s formalno registracijo v državi članici pridobijo enake pravice kot domači akterji, čeprav nadzor, odločanje in kapital ostajajo pod nadnacionalnim vplivom. Prevzemi v sektorjih, kot so energetika, komunikacije, kmetijstvo in mediji, postajajo vzvodi vpliva, ki jih država ne more več nadzorovati. Obstoječa zakonodaja o prevzemih ni opremljena z merili za presojo dolgoročnih učinkov na suverenost, varnost in pluralnost.

1.1.2. Načela alternativnega modela evropskega sodelovanja
(predlog nove smeri)

1.1.2.1. Nova mreža sodelovanja evropskih suverenih držav – sodelovanje temelji na meddržavni prostovoljnosti, spoštovanju notranjih ureditev in odsotnosti nacionalnega prisilnega odločanja. Osnova so pogodbeni dogovori med državami, ki urejajo skupne interese brez nadomeščanja nacionalne zakonodaje. V ospredju so izmenjava znanja, razvojna partnerstva, strateška koordinacija in skupna obramba ključnih civilizacijskih vrednot.

1.1.2.2. Pravno in pogodbeno sodelovanje, brez enotne zakonodajne prisile – zamenjava togega pravnega reda EU z dvostranskimi ali večstranskimi sporazumi, ki omogočajo prilagodljivost in preglednost. Nacionalni parlamenti ohranijo pravico do zavrnitve, spremembe ali prekinitve dogovorov, kadar ti niso v skladu z dolgoročnimi interesi države.

1.1.2.3. Zakonodajna zaščita strateške neodvisnosti – državam se povrne pristojnost za omejevanje ali zavračanje gospodarskih in lastniških prevzemov, ki ogrožajo strateške sektorje. Merila vključujejo neodvisno presojo učinkov na suverenost, javno varnost, dolgoročno ekonomsko stabilnost in pluralnost informacijskega prostora.

1.1.2.4. Vzpostavitev notranjih zaščitnih mehanizmov pred zlorabami notranjih politično-ekonomskih vplivov v korist zunanjih interesov – zaščita suverenosti ni učinkovita brez nadzora nad odločitvami domačih

institucij, ki bi lahko delovale v interesu nadnacionalnih akterjev. Odločanje o strateških vprašanjih (na primer (ne)prodaja virov, infrastrukturni projekti, zakonodaja o investicijah) mora potekati pregledno, upoštevati neodvisno presojo in po potrebi tudi obliko demokratičnega neposrednega odločanja.

1.1.2.5. Carinska in fiskalna politika kot orodje zaščite pred kapitalsko premočjo – carine in drugi trgovinski instrumenti se ne usmerjajo proti državnim partnerjem, temveč proti korporativnim subjektom, ki z monopolnim položajem ali dampinškim uvozom rušijo domače trge. Ciljane zaščitne politike omogočajo razvoj lokalne proizvodnje, samooskrbe, krožnega gospodarstva in zmanjšujejo odvisnost od globalnih dobavnih verig.

1.1.2.6. Vzpostavitev skupnega socialnega minimuma – sodelovanje ne sme temeljiti na deregulaciji in tekmovanju v zniževanju socialnih standardov, temveč na vzajemnem priznanju osnovnih pravic delavcev in dostopa do ključnih storitev. Socialna stabilnost in pravičnost sta strateška vira dolgoročne odpornosti in temelj sodelovanja med državami.

1.1.2.7. Kulturna samobitnost in jezikovna raznolikost kot temelj sodelovanja – nova evropska povezava priznava in spoštuje kulturno raznolikost kot bistveni element sodelovanja. Jezik, zgodovina in identiteta narodov se ne obravnavajo kot ovira, temveč kot

dragocen prispevek k skupnemu prostoru, ki temelji na tvornem dialogu, ne na uniformnosti.

1.2. Zavrnitev Agende 2030 in ideološke platforme OZN kot instrumenta globalnega upravljanja

1.2.1. Zavrnitev lažne humanistične retorike Agende 2030 kot krinke za globalni nadzor – kljub na videz pozitivnim ciljem, kot so odprava revščine, trajnost, enakost, Agenda 2030 deluje kot platforma za vsiljevanje globalne standardizacije, digitalnega sledenja, centralnega upravljanja in izničenja suverenosti držav. V ozadju tako imenovanih univerzalnih ciljev se izvaja preobrazba družbe v smeri tehnokratske kontrole pod plaščem »razvoja«.

1.2.2. Ustavitev uveljavljanja 17. cilja Agende 2030 kot mehanizma korporativnega prevzema oblasti – cilj »partnerstva za cilje« uvaja model javno-zasebnih zaveznikov, v katerem globalne korporacije dobivajo neposreden vpliv na zakonodajo, zdravstvo, izobraževanje in upravljanje podatkov. Gre za sistemsko nadomeščanje demokratičnih postopkov z nadenacionalnim upravljanjem brez odgovornosti do državljanov.

1.2.3. Preprečitev iluzije večpolarnosti kot alternativnega modela – vsi ključni globalni akterji – zahodni (EU, NATO in drugi), vzhodni (BRICS in drugi) ter nevtralni – stremijo k istim ciljem: digitalizaciji nadzora, centralizaciji odločanja in tehnokratski reorganizaciji

družbe. Ne gre za izbiro med različnimi modeli, temveč za različne poti k isti nadnacionalni oblasti brez demokratske legitimacije.

1.2.4. Ustavitev sodelovanja v programih, dokumentih in obveznostih, ki izhajajo iz Agende 2030 – zavrniti je treba vse mednarodne dokumente, pogodbe, strategije in sodelovanja, ki temeljijo na ciljih Agende 2030 ali ideološki platformi OZN. Vsaka zaveza mora biti predmet javne razprave in obvezujočega referendumu. Uvesti moramo pravne in ustavne varovalke, ki preprečujejo samodejno sprejemanje globalnih agend mimo volje prebivalcev.

1.3. Izstop iz mednarodnih organizacij, ki kršijo temeljne človekove pravice in mednarodno pravo – v nasprotju s 3.a členom Ustave RS – člen 3.a določa, da je prenos suverenih pravic na mednarodne organizacije dopusten le, če te temeljijo na spoštovanju človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Ko te organizacije – najbolj izpostavljena primera sta NATO in WHO – delujejo v nasprotju s temi načeli ali mimo demokratične volje prebivalcev, postane članstvo pravno in moralno sporno. Sodelovanje v takih strukturah zahteva ustavno presojo in politični izstop.

1.4. Povezovanje z naprednimi gibanji na prostoru srednje Evrope, posebej Češke in Slovaške, ter spremljanje gibanj s podobnimi vrednotami v sosednjih državah Avstriji, Madžarski, Hrvaški in Italiji ter na območju nekdanje

Jugoslavije (Srbija, Bosna in Hercegovina in druge) da bi se zagotovili:

- boljša zaščita pred nereguliranimi migracijami,
- krepitev narodne in kulturne identitete,
- gospodarsko sodelovanje, večja regionalna neodvisnost,
- večja moč pri razgradnji birokracije EU, ki je v službi korporativne globalizacije.

1.5. Popolna revizija in javno razkritje vseh mednarodnih pogodb, ki zmanjšujejo suverenost Slovenije:

- ugotovitev vplivov teh pogodb na nacionalno avtonomijo,
- priprava ukrepov za zaščito interesov države in njenih državljanov,
- zagotovitev obveznosti odstopa od vseh pogodb, ki niso skladne z načelom suverenosti Slovenije,
- možnost sklenitve novih pogodb le pod pogoji popolne preglednosti ter spoštovanja suverenosti in interesov Slovenije.

1.6. Popolna revizija in javno razkritje vseh mednarodnih pogodb, ki tujim pogodbenim partnerjem Slovenije omogočajo imuniteto pred odgovornostjo za svoja dejanja:

- pregled in prilagoditev določb, ki niso v skladu z načeli pravičnosti in odgovornosti,
- zagotovitev obveznosti odstopa od vseh pogodb, ki tujim partnerjem podeljujejo neupravičeno imuniteto ali privilegije na račun Slovenije in njenih državljanov,

- morebitno sklepanje novih pogodb mora temeljiti na načelih pravičnosti, odgovornosti, preglednosti in zaščite slovenskih interesov.

1.7. Zaščita prebivalcev pred izrednimi ukrepi EU v prehodnem obdobju:

- **Prehodno obdobje** pomeni čas postopnega izstopa Slovenije iz Evropske unije in obnove samostojnega odločanja. EU že izvaja številne izredne ukrepe in krizne mehanizme, ki posegajo v suverenost držav ter pravice prebivalcev – od finančnih pogojevanj do skupnih dolgov in vojaških obveznosti. Zato je v tem obdobju nujno omejiti delovanje teh mehanizmov in vzpostaviti trdne ustavne ter pravne varovalke za zaščito prebivalcev pred vsakršnim oblikovanjem nadzora ali odvzema premoženja pod pretvezo evropske solidarnosti.
- **Zavrnitev vsakršnega uveljavljanja izrednih ukrepov EU**, ki potekajo mimo demokratične volje prebivalcev – zlasti prek aktivacije kriznih členov, kot je 122. člen PDEU, ki omogoča odločanje v rokah neizvoljenih institucij in brez soglasja ljudi.
- **Nasprotovanje skupnemu oboroževanju**, vojaškim dolgovom ter preusmerjanju javnih in zasebnih sredstev brez neposredne odobritve prebivalcev.
- **Vzpostavitev jasne ustavne in zakonske varovalke** pred posegi v prihranke posameznikov, zasebno lastnino ali druge oblike finančnega odvzema pod pretvezo izrednih razmer ali tako imenovane evropske solidarnosti.

- **Odločanje o vseh ključnih prenosih pristojnosti, sredstev ali obveznosti mora ostati izključno v rokah prebivalcev** – ne političnih elit. Vsak tak poseg mora biti predmet pregledne javne razprave in potrjen z obvezujočim referendumom. Zavrni je treba sodelovanje v mehanizmih, ki omogočajo takšne prenose brez neposrednega mandata ljudi ali mimo demokratične legitimacije.

2. VARNOST IN OBRAMBA DRŽAVE

2.1. Izstop iz NATO in vzpostavitev neodvisne obrambne strategije – NATO deluje kot orodje geopolitične prevlade, ki ne zagotavlja varnosti, temveč jo ogroža z ustvarjanjem in vzdrževanjem konfliktov za interese globalnega kapitala. Vojaške intervencije, destabilizacija regij in podpora režimom po meri zavezništva ustvarjajo umetno potrebo po oboroževanju, ki jo nato izkoristi vojaško-industrijski kompleks. Zahteve po pet odstotnem BDP za obrambo so neposredna posledica te strategije – gre za pritisk na države, da financirajo konflikte in militarizacijo, ki jo sprožajo oblastne strukture, podrejene interesom zavezništva in njegovih sponzorjev. Zavrni je treba logiko večnega vojaškega izrednega stanja in oblikovati obrambno politiko, ki temelji na suverenosti, mirovništvu in zaščiti prebivalcev – ne na podrejanju korporativnim vojnim ciljem.

2.2 Doktrina teritorialne obrambe (TO) kot temelj obrambe države – obramba Slovenije bi temeljila na decentralizirani in široko dostopni strukturi TO, ki bi vključevala usposobljene državljane, lokalne skupnosti in rezervne sile za hitro odzivanje na morebitne grožnje.

2.3. Krepitev notranjih varnostnih resursov – podpora civilni zaščiti, prostovoljnimi gasilskimi enotami in enotami prve pomoči kot ključnim stebrom varnosti v kriznih razmerah.

- 2.4. Obvezno šestmesečno usposabljanje za državljane** – usposabljanje bi vključevalo osnove prve pomoči, civilne zaščite, kriznega upravljanja, gasilske veščine, prehransko in energetske samooskrbo, varnostne prakse ter vojaško usposabljanje.
- 2.5. Zaostritev meril za kadrovanje v represivne organe** – uvedba strožjih etičnih meril za kandidate za policijo, vključno z minimalnim trajanjem državljanstva v Sloveniji, da se zagotovi povezanost s skupnostjo, ki jo varujejo. Prepoved podeljevanja policijskih pooblastil lokalnim redarjem zaradi nezadostne usposobljenosti.
- 2.6. Varnost pred naravnimi nesrečami** – okrepitev civilne zaščite in prostovoljnega gasilstva s ciljem izboljšanja odziva na naravne nesreče, kot so požari, poplave in potresi.
- 2.7. Materialne investicije izključno za obrambo države** – vse finančne in materialne naložbe v varnostne organe bi bile namenjene izboljšanju nacionalne obrambe, ne pa financiranju vojaških aktivnosti v tujini.
- 2.8. Vzpostavitev strateških rezerv** – ustvarjanje zalog ključnih surovin in opreme, kot so hrana, pitna voda, energenti, zdravila, strelivo in druge nujne dobrine, ki bi omogočale dolgoročno samooskrbo v primeru kriznih razmer.
- 2.9. Vzpostavitev sistemske pripravljenosti za uvedbo lastne valute** – v primeru razpada evrskega sistema, izstopa iz EU, izsiljevalskih mehanizmov Evropske centralne banke ali

drugih oblik pritiska na prebivalce mora biti prebivalstvo že vnaprej operativno pripravljeno na uvedbo lastne denarne enote. Gre za varnostno pripravo, ki vključuje tehnično, pravno in komunikacijsko zasnovo ter preizkušen načrt prehoda. S tem se zagotovi monetarna neodvisnost in stabilnost v času kriz ali političnega izsiljevanja.

2.10. Prilagodljivost in krizna odpornost – sistem usposabljanja in opremljanja bi moral omogočati učinkovito delovanje tudi v primeru izrednih razmer, kot so kibernetiski napadi, izpadi infrastrukture in množične nesreče.

2.11. Mednarodno delovanje Slovenije v smeri mirovništva – Slovenija se zavzema za nevtralnost, nasprotovanje vojnemu hujškalstvu in reševanje konfliktov po diplomatski poti, pri čemer dejavno sodeluje pri mednarodnih mirovnih pobudah.

3. MIGRACIJSKA POLITIKA

- 3.1. Zaostritev pogojev za pridobitev azila** – uvedba strožjih meril za preverjanje upravičenosti do azila, da se prepreči zloraba azilnega sistema. Migranti, ki pridobijo azil, aktivno sodelujejo v javnih delih in integracijskih programih, da se spodbuja njihova vključenost v družbo.
- 3.2. Deportacija oseb, ki zavračajo integracijo** – tujci, ki se ne želijo vključiti v družbo, ne spoštujejo pravnega reda in zavračajo integracijske programe, bodo obravnavani kot osebe, ki zlorablajo gostoljubnost države, zato jim bo prenehalo dovoljenje za bivanje.
- 3.3. Preprečevanje zlorabe socialnega sistema** – uvedba jasnih meril in nadzora nad socialnimi transferji, da se migrantom onemogoči neupravičeno prejemanje socialnih ugodnosti ter zagotovi, da so javna sredstva namenjena dejansko potrebnim.
- 3.4. Prepoved sodelovanja migrantov v represivnih organih in vojski** – policija, vojska in drugi represivni organi temeljijo na ljudeh, ki so tesno povezani s skupnostjo, ki jo varujejo. Pogoji za zaposlitev bodo vključevali državljanstvo in daljše obdobje bivanja v Sloveniji, da se zagotovi lojalnost in razumevanje družbenih vrednot države.

4. GOSPODARSKA IN STRATEŠKA SUVERENOST – ZAŠČITA TEMELJEV DRŽAVE

Slovenija je v času samostojnosti doživela obsežno razprodajo svojega premoženja. Ključni deli gospodarstva so bili prodani tujim interesom ali namenoma uničeni, pogosto zaradi zasebnih koristi ozkih krogov. Med drugim so bila odtujena podjetja in infrastruktura, ki pomenijo temelje državne varnosti in samostojnosti, kot so letališče in drugi strateški sistemi. Zasebni kapital vse pogostejše posega tudi v funkcije, bistvene za delovanje države, kar je resna grožnja. Takšne prakse vodijo v dolgoročno gospodarsko odvisnost in politično nesuverenost.

- 4.1. Ustavna zaščita strateškega premoženja** – določitev ključnih področij, ki so v temeljnem interesu države (energetska infrastruktura, prometna vozlišča, komunikacijska omrežja, voda, gozdovi, obrambni sistemi), ter njihova zaščita pred razprodajo tujim interesom z ustavno določbo, ki presega kratkoročne interese političnih opcij.
- 4.2. Preprečitev privatizacije državnih funkcij** – strateške funkcije države, kot so obramba, varnost, upravljanje javnih financ in ključne infrastrukture, nikoli ne smejo biti prenesene na zasebne družbe ali podjetniške oblike. Takšne prakse pomenijo obvod demokratičnega nadzora, porabo javnih sredstev v zasebne namene in neposredno ogrožajo suverenost države.
- 4.3. Doktrina vračanja strateškega premoženja** – oblikovanje politike, ki omogoča vračanje že razprodanega ali odtujenega

strateškega premoženja v slovenske roke, zlasti tam, kjer gre za nacionalno varnost in samostojnost države. To pomeni obnovitev javnega nadzora nad ključnimi področji s postopnimi in premišljenimi ukrepi, tudi enostranskimi, kjer to narekuje javni interes. Gre za povrnitev premoženja v službo ljudi in skupnosti, stran od zasebnih dobičkov ozkih interesnih skupin.

4.4. Prepoved prodaje strateških gospodarskih družb (»državne srebrnine«) – ključna podjetja in infrastruktura v državni lasti morajo ostati v javni lasti ne glede na politično opcijo na oblasti, saj njihova privatizacija vodi v izgubo suverenosti, gospodarsko odvisnost in dolgoročno siromašenje prebivalstva.

4.5. Spodbujanje lokalne proizvodnje in zmanjšanje odvisnosti od globalnih dobavnih verig, ki škodijo domačemu gospodarstvu in povzročajo nepotrebno okoljsko obremenitev.

4.6. Zmanjšanje regulativnega bremena in odklop od škodljive zakonodaje EU – gospodarstvo duši množica zapletenih pravil, predpisov in birokratskih postopkov, ki jih pogosto narekuje Bruselj v korist nadnacionalnega kapitala. To odvrača ljudi od podjetništva, ovira rast malih podjetij in daje prednost velikim korporacijam. Potrebni so poenostavitve zakonodaje, odprava nepotrebnih pravil in ustvarjanje preglednega okolja, kjer bodo podjetniki lahko delali brez strahu pred pretiranimi birokratskimi ovirami.

- 4.7. Aktivnosti za razkrinkanje zavajanj v ozadju »zelenega prehoda«** in preprečitev uničenja industrije pod pretvezo trajnostnih ciljev in fantomske »podnebne nevtralnosti«. Takojšnja ukinitvev emisijskih bonov, ki temeljijo na lažni podnebni politiki in neupravičeno bremenijo gospodarstvo.
- 4.8. Stremeti k visokotehnološki preobrazbi tradicionalnih strateških industrij**, namesto njihove ukinitve spodbujati uvajanje naprednih čistih tehnologij, ki zmanjšujejo negativne vplive na okolje, a hkrati ohranjajo gospodarsko neodvisnost in delovna mesta.
- 4.9. Zakonska zaščita strateške rabe domačih rastlin in državna podpora proizvodnji** – zakonsko je treba zaščititi pravice do razvoja dejavnosti, ki temeljijo na domačih rastlinah z visoko uporabno vrednostjo (na primer konoplja) in omogočajo gospodarsko neodvisnost v panogah, kot so zdravstvo, gradbeništvo, energetika in tekstil. Država mora aktivno podpirati vzpostavitev lokalnih proizvodnih zmogljivosti ter preprečiti regulativne in ekonomske pritiske, ki bi omogočili prevlado nadnacionalnih korporacij v teh panogah. S tem se varuje tudi pravica do svobodne gospodarske pobude na domači osnovi.

5. NARAVNI VIRI IN STRATEŠKA SUVERENOST

5.1. Naravni viri kot skupno dobro

5.1.1. Naravni viri so neodtujljiva skupna last prebivalcev – niso tržno blago in ne morejo biti predmet prenosa, zlasti ne v korporativno ali tujo last. So temelj preživetja, varnosti in dolgoročne prihodnosti skupnosti, zato zahtevajo najvišjo stopnjo pravnega varstva in ustavne zaščite.

5.1.2. Upravljanje naravnih virov temelji na načelih skupnega dobrega, javnega interesa in medgeneracijske odgovornosti – vključuje preglednost, suverenost odločanja in dejavno udeležbo javnosti pri vseh ključnih odločitvah. Voda, zrak, zemlja, gozdovi, rudna bogastva, biotska raznovrstnost in zračni prostor so opredeljeni kot neodtujljiva javna dobrina.

5.1.3. Za vsak sistemski poseg v pravni status naravnega vira ali podelitev koncesij je treba določiti **izvedbo dokončno obvezujočega referendumu**.

5.1.4. Omogočanje preklica obstoječih koncesij v primeru dokazane škode za javni interes, kršitve okoljskih ali pogodbenih standardov ali neučinkovitega upravljanja. Preklic se izvede na podlagi presoje neodvisnega nadzornega telesa z možnostjo državljanske pobude za razpis referendumu, kadar obstaja upravičen dvom v delovanje v javno korist.

5.2. Zračni prostor kot strateški vir

5.2.1. Zračni prostor je treba vključiti v strateški okvir zaščite naravnih virov ter zagotoviti ustavne varovalke, ki onemogočajo prenos nadzora ali upravljanja z zračnim prostorom na tuje ali zasebne subjekte prek koncesijskih, najemnih ali drugih pogodb, ki bi lahko ogrozile javni interes in suverenost države.

5.2.2. Vzpostaviti moramo pravni in upravni režim za zagotavljanje popolnega nadzora Slovenije nad letalskimi koridorji, dronskim prometom, satelitskimi povezavami in zračno komunikacijsko infrastrukturo.

5.2.3. Zagotoviti je treba operativno suverenost nad nebom – to pomeni urejanje in nadzor letalskih poti, vzletov in pristankov, prepovedi letenja nad določenimi območji brez dovoljenja, začasne ali trajne prepovedi uporabe zračnega prostora za določene subjekte in pravice do prizemljitve zračnega plovila, kadar to narekujejo javna varnost, zdravje, okoljski interes ali zaščita suverenosti. Nujna je vzpostavitev za to potrebnih tehničnih in kadrovskih pogojev skupaj z neodvisnim nacionalnim zračnim nadzorom, ustrezno infrastrukturo in zakonodajo.

5.3. Ustavna ureditev in zakonodajni okvir

5.3.1. Sprejeti moramo zakon o varovanju strateških naravnih virov, ki določa pravni status naravnih virov kot skupnega dobrega, pogoje za podelitev koncesij in postopke za njihov nadzor in morebitni preklic, ter vlogo neodvisnega nadzornega telesa in državljskih mehanizmov.

5.3.2. Sprožiti je treba ustavne spremembe, ki določajo neodtujljivost naravnih virov in zračnega prostora, obveznost obvezujočega referendumu za vsak sistemski poseg v njihov pravni status ter vključitev vseh strateških virov v okviru javnega nadzora in skupnostne odgovornosti.

5.3.3. Vzpostaviti moramo mednarodno sodelovanje s sosednjimi državami na novih, enakopravnih in preglednih osnovah, temelječih na skupni odgovornosti za zaščito strateških virov, prostora in prebivalstva, ob hkratni optimizaciji nadzornih zmogljivosti, stroškov in upravljanja. Takšno sodelovanje se vzpostavi zunaj okvirov vojaških zavezništev, s poudarkom na skupnem dobrem, soodločanju suverenih držav in zaščiti življenjskega prostora – ne na interesih geopolitičnih blokov ali nadnacionalnih nadzornih struktur.

6. ENERGETSKA SAMOOSKRBA – STABILNA IN DOSTOPNA ENERGIJA

- 6.1. Energetska suverenost je temelj neodvisnosti države in blaginje njenih državljanov** – Energetska politika mora temeljiti na gospodarni presoji ter upoštevati okoljske, prostorske in ekonomske dejavnike brez političnih in ideoloških pritiskov. Slovenija ima vse pogoje za popolno energetska samooskrbo, zato je nujno zagotoviti popolno preglednost pogodb državnih podjetij s tujino ter preprečiti špekulativne prodaje energije, ki so pogosto posledica koruptivnih odločitev in vodijo v energetska odvisnost. Prodaja energije je sprejemljiva le, če gre za presežke, ki jih država ne potrebuje, nikakor pa ne na račun državljanov, ki so nato prisiljeni plačevati dražjo energijo iz tujine.
- 6.2. Preprečitev prisilnega opuščanja fosilnih goriv**, a ob tem zagotovitev energetske stabilnosti z uporabo najsodobnejših in čim čistejših tehnologij.
- 6.3. Spodbujanje pregledne in odgovorne gradnje drugega bloka jedrske elektrarne** z mehanizmi civilnega nadzora nad investicijo.
- 6.4. Stroga prepoved degradacije okolja zaradi negospodarnih vetrnih elektrarn** in nepremišljenih polj sončnih panelov, ki škodijo krajini, kmetijstvu in lokalnim skupnostim.

7. PREHRANSKA SAMOOSKRBA IN VARNOST HRANE

7.1. Ustanovitev in ustavna zaščita semenske banke – zagotovi se nacionalna semenska banka za ohranitev avtohtonih in tradicionalnih semen. Korporacijam se onemogoči monopolizacija semenskega materiala.

7.2. Zaščita kmetijskih zemljišč pred korporativnim prevzemom – omejiti moramo prodajo kmetijskih zemljišč tujim korporacijam in finančnim skladom ter dati prednost lokalnim prebivalcem in družinskim kmetijam pri odkupu in uporabi zemlje. Neizkoriščena zemljišča v lasti države, cerkvenih ali drugih institucij se lahko v dolgoročni najem ali oskrbo dodelijo družinam, ki izkazujejo pripravljenost za odgovorno in skrbno kmetovanje, pri čemer morajo biti pogoji najema socialno sprejemljivi in v skladu z načelom, da je zemlja skupno naravno dobro, namenjeno življenju skupnosti.

7.3. Spodbujanje združništva in povezovanja kmetov – podpreti je treba kmetijske zadruge za skupni nastop na trgu, lažji dostop do opreme, semen in distribucijskih poti ter večjo stabilnost in konkurenčnost malih kmetij. Pomembno je tudi razvijati prehransko pismenost in omogočiti skupnostim, da aktivno sodelujejo pri lokalnih prehranskih strategijah.

7.4. Lokalna predelava in distribucija hrane – razvijati moramo lokalne predelovalne obrate in podporne strukture (na

primer kmetijske tržnice, združne trgovine, kratke dobavne verige), da hrana ostane v domačem gospodarstvu in ne postane odvisna od globalnih trgov. Lokalne predelovalne verige omogočajo višjo raven sledljivosti živil in večjo preglednost nad kakovostjo hrane v nasprotju z globalnimi dobavnimi tokovi, ki zdravstvene standarde pogosto podrejajo tržnim interesom.

7.5. Spodbujanje vsestranskih lokalno pridelanih kultur za prehransko samooskrbo – podpre se pridelava rastlin, ki neposredno prispevajo k povečanju prehranske samozadostnosti. Nekatere vsestranske vrste (na primer konoplja) omogočajo pridelavo hranilno bogate hrane, obenem pa prispevajo tudi k lokalni predelavi in skladiščenju. Pravno in politično je treba zaščititi te kulture pred neupravičenimi omejitvami in korporativnimi vplivi, ki bi lahko ogrozili neodvisnost lokalne prehranske verige.

7.6. Permakulturni pristop k prehranski suverenosti – vzpostaviti je treba načine pridelave, bivanja in skupnostnega delovanja, ki temeljijo na naravnih ciklih, kroženju virov in spoštovanju zemlje kot živega sistema. Permakultura presega kmetijstvo – povezuje skrb za zemljo, človeka in skupnost v samozadostne lokalne modele, ki zmanjšujejo odvisnost od industrijskih virov in podpirajo prehransko varnost. Država mora spodbujati takšne načine pridelave pri načrtovanju naselij, kmetij, šolskih programov in lokalnih skupnosti kot temelje dolgoročne odpornosti.

7.7. Podpora zdravemu in neodvisnemu kmetijstvu ter varni hrani – spodbujati je treba ekološke in obnovitvene oblike kmetovanja, ki temeljijo na naravnih ciklih, lokalnem znanju in zmanjšani uporabi umetnih snovi. Cilj je zmanjšanje odvisnosti od kemikalij v kmetijstvu ter vključitev vsebin o prehranski samooskrbi in kmetijskih veščinah v šolski sistem. Obenem je nujna vzpostavitev neodvisnega nacionalnega nadzora nad aditivi, pesticidi in drugimi škodljivimi snovmi v hrani ter odločno nasprotovanje podaljševanju dovoljenj za uporabo rakotvornih kemikalij v prehranski industriji (na primer glifosat). Lokalno pridelana hrana ima tudi dokazane koristi za javno zdravje, saj krajše transportne poti pomenijo manjšo izgubo hranil, manj kontaminacije z onesnaževali in večjo svežino živil.

7.8. Prednost domače proizvodnje pred uvoženimi nizko-cenovnimi proizvodi – uvesti moramo ukrepe, ki bodo spodbujali prodajo in dostopnost domače hrane v trgovskih verigah, vključno z davčnimi olajšavami za lokalne pridelovalce, jasnim označevanjem porekla živil in omejitvijo dampinških cen uvoženih proizvodov, ki zaradi dolgega transporta in intenzivne obdelave ne dosegajo enake kakovosti kot lokalno pridelana hrana. Poleg višje kakovosti pomeni lokalna hrana tudi bolj enakomerno dostopnost med različnimi družbenimi sloji in s tem zmanjševanje prehranske neenakosti.

7.9. Zmanjšanje količine zavržene hrane – spodbujati moramo učinkovito upravljanje presežkov hrane z donacijami v dobrodelne organizacije, predelavo v druge prehranske ali

energetske namene ter boljšo organiziranost distribucije in skladiščenja. Vzgoja in ozaveščanje o odgovornem ravnanju s hrano skozi izobraževalni sistem, spodbujanje ponovne uporabe hrane in zmanjšanje potrošniške miselnosti glede odpadkov.

8. VAROVANJE OKOLJA – PRAVO EKOLOŠKO DELOVANJE

8.1. Nedvoumna ločitev med dejanskim onesnaževanjem okolja in zavajajočim narativom podnebnih sprememb – preprečiti je treba uporabo podnebne agende kot orodja za deindustrializacijo in nadzor nad gospodarstvom ter doseči preusmeritev finančnih sredstev v reševanje dejanskih ekoloških problemov, kot so onesnaženje vode, zraka in tal.

8.2. Preprečitev škodljivih posegov v prostor z opolnomočenjem lokalnih civilnih iniciativ, ki bodo enakopraven partner pri odločanju o projektih, ki lahko negativno vplivajo na okolje, v katerem živijo. Moč upravičenega glasu civilnih iniciativ mora imeti prednost pred interesi kapitala, ki v teh projektih išče le lastni dobiček.

8.3. Ukrepi za zmanjšanje plastične embalaže ter obvladovanje njenega vpliva na zdravje ljudi in ekosisteme – potrebni sta uvedba strožjega zakonodajnega okvira za omejitev uporabe plastike za enkratno uporabo ter določitev obveznosti za gospodarske subjekte, da preidejo na rešitve, ki omogočajo ponovno uporabo, polnjenje ali učinkovito recikliranje embalaže. Vzporedno je treba okrepiti sistematično ozaveščanje javnosti o posledicah pretirane uporabe plastičnih materialov za okolje in zdravje ljudi. Posebno pozornost je treba nameniti zaščiti domačih proizvajalcev embalažnih rešitev pred nelojalno konkurenco cenejših uvoznih izdelkov, ki ne upoštevajo enakih okoljskih in zdravstvenih standardov. Potrebna je tudi ustrezna finančna, davčna ali

infrastrukturna podpora domačim proizvajalcem, da bodo lahko kljubovali povečanemu konkurenčnemu pritisku ter še nadalje razvijali embalaže, usklajene z javnim interesom.

8.4. Revizija in reorganizacija nacionalnih institucij, ki skrbijo za okolje in prostor (ARSO in druge), na način, da:

- postanejo popolnoma neodvisne od komercialnih interesov,
- delujejo izključno v javno dobro,
- zagotavljajo popolno preglednost svojih programov z vzpostavitvijo mehanizmov civilnega nadzora nad njihovim delovanjem.

8.5. Vzpostavitev posebne enote za preiskovanje vplivov geoinženiringa in podnebne manipuliranja, ki bo izvajala sistematične analize okoljskih parametrov ob ekstremnih in drugih vremenskih dogodkih ter redno objavljala poročila o stanju, morebitnih nepravilnostih v okolju in tveganjih za zdravje prebivalcev.

8.6. Nadzor in zmanjšanje vplivov elektromagnetnega sevanja – uvesti neodvisen nadzor nad vplivi 5G in drugih brezžičnih tehnologij na zdravje in okolje, omejiti njihovo širitev brez ustreznih raziskav ter prepovedati postavitve oddajnikov v neposredni bližini vrtcev, osnovnih šol, srednjih šol in zdravstvenih ustanov. V vzgojno-izobraževalnih ustanovah se brezžične povezave postopoma nadomesti z žičnimi, ki so varnejše, stabilnejše in energetsko učinkovitejše. Šolski prostori morajo temeljiti na previdnostnem načelu in varovati otroke pred dolgotrajno izpostavljenostjo sevanju,

kjerkoli to tehnično omogočajo pogoji. Uporaba Wi-Fi se dovoli le izjemoma in v nujnih primerih. Obenem je treba odpreti razpravo o dejanski potrebi po vsesplošni in vse hitrejši brezžični povezljivosti, saj ta v veliki meri izhaja iz zahtev sistemov za sprotno zbiranje, obdelavo in upravljanje podatkov o prebivalstvu, ne pa iz resničnih potreb družbe ali posameznika.

8.7. Cilji zero-waste – brez dogem in okoljske demagogije

- **Zmanjšanje odpadkov pri viru** – podpora lokalnim proizvajalcem, ki uporabljajo minimalno embalažo ali ponujajo možnosti ponovne uporabe.
- **Spodbujanje ponovne uporabe in popravil** – krepitev obrtništva in lokalnih storitev za popravilo naprav, oblačil in pohištva namesto spodbujanja množične potrošnje.
- **Učinkovito ravnanje z biološkimi odpadki** – podpora kompostiranju in lokalnim rešitvam za reciklažo namesto centraliziranih, neučinkovitih sistemov.

9. MEDIJSKA NEODVISNOST IN KREPITEV MEDIJSKEGA PROSTORA

Mediji kot temelj javne odgovornosti – urejanje medijskega prostora v Sloveniji zahteva vnovični razmislek o zakonodajnih in institucionalnih okvirih, ki omogočajo ohranjanje uredniške neodvisnosti, preglednosti lastništva ter varovanje profesionalnih standardov novinarskega dela. Vplivi kapitalskih interesov, političnih struktur in šibko uveljavljanje profesionalnih novinarskih standardov, otežujejo izvajanje osnovne vloge medijev – obveščanja javnosti, omogočanja demokratične razprave in nadzora nad nosilci moči. Za zagotovitev teh funkcij so nujni vključitev civilne družbe v sistemsko ureditev ter jasna zakonska določila, ki preprečujejo zlorabe in koncentracijo vpliva.

9.1. Vzpostavitev neodvisnih medijev s trdnim javnim varstvom – zagotoviti je treba finančno in politično avtonomijo medijev z omejitvijo vpliva političnih strank in kapitalskih skupin na uredniško politiko. Neodvisnost moramo doseči z razmejitvijo virov financiranja, jasnimi pravili o uredniški avtonomiji ter zakonskimi varovali pred političnimi pritiski in koncentracijo lastništva. Civilna družba naj ima pregledno izbrane predstavnike v svetih javnih medijev in ti predstavniki naj imajo enakovredno pravico soodločanja o ključnih vprašanih delovanja in usmeritev.

9.2. Zagotovitev preglednosti lastništva – lastniška struktura medijev mora biti popolnoma javno dostopna, vse spremembe pa redno evidentirane v javnem registru. Ustanoviti je treba neodvisno agencijo za nadzor nad preglednostjo in

zakonitostjo medijskega prostora, sestavljeno iz pravnikov, novinarjev, etikov in predstavnikov civilne družbe z mandati, neodvisnimi od političnih ciklov.

9.3. Preoblikovanje RTV Slovenija v resnično javni medij – RTV

mora postati neodvisna institucija v službi državljanov – brez političnih ali kapitalskih vplivov. Njena vloga je javna dobrina, ki zagotavlja kakovostne informacije, kulturo in izobraževanje – ne orodje oblasti ali korporacij. Depolitizacija vodstva, jasna uredniška avtonomija in vključitev predstavnikov civilne družbe so nujni koraki za prenovo. Obenem je treba zmanjšati odvisnost od oglaševanja, saj to pogosto pomeni prikrit vpliv na uredniško politiko. Sedanji model z obveznim prispevkom je v resnici prikriti davek, ki bremeni državljane, a ne zagotavlja neodvisnosti. Zato mora biti financiranje urejeno prek proračuna kot zakonsko zaščitena javna obveznost.

9.4. Okrepljeno varovanje profesionalnih standardov novinarskega dela

– vzpostaviti je treba neodvisen organ za varovanje novinarske integritete in odgovornosti, ki temelji na strokovnih merilih in varuje svobodo izražanja pred političnimi in kapitalskimi pritiski. Organ mora biti popolnoma avtonomen, brez političnih in kapitalskih vplivov, ter imeti jasna pooblastila za ukrepanje ob kršitvah, s čimer preseže neučinkovitost obstoječih teles, kot sta KPK in urad za človekove pravice.

9.5. Okrepljena medijska pismenost

– v šolski sistem in javne informativne kampanje moramo vključiti vsebine, ki spodbujajo kritično razumevanje delovanja medijev, pre-

poznavanje manipulacij, politične cenzure in pristranskosti. Poudarek naj bo na prostovoljnem razvijanju analitičnih sposobnosti, zlasti pri mladih, ter na razumevanju pomena neodvisnega in odgovornega novinarstva za delovanje demokratične družbe.

9.6. Podpora raziskovalnemu novinarstvu – vzpostaviti je treba javne sklade za podporo raziskovalnemu novinarstvu, da se zmanjša odvisnost novinarjev od kapitalskih interesov in poveča njihova zaščita pred pritiski. Ob tem moramo zagotoviti pravno varstvo preiskovalnih novinarjev ter zaščito njihovih virov in osebne integritete.

9.7. Celovita prenova zakonodaje o javnih medijih – imenovanja vodstev javnih medijev je treba izvesti prek strokovno neodvisnih teles, v katerih imata osrednjo vlogo novinarska stroka in civilna družba, financiranje uredniško neodvisnih medijev pa zagotoviti z dolgoročnimi in zakonsko zaščitnimi mehanizmi, neodvisnimi od trenutne politične oblasti.

9.8. Omejitev digitalne cenzure in političnega nadzora vsebin – nasprotujemo zakonodajnim poskusom, ki pod krinko zaščite (na primer otrok ali javnega zdravja) uvajajo masovni nadzor in omejujejo svobodo izražanja. Medijski prostor mora ostati odprt za svobodno razpravo, ne sme biti podrejen političnim in korporativnim interesom, temveč zavezan resnici, pluralnosti mnenj in svobodi javnega izražanja kot temelju demokratične družbe. Posebno varstvo je treba zagotoviti tudi objavi in predstavitvi alternativnih mnenj, raziskav in pogledov, saj brez njih ni pristne javne razprave.

PRAVNI IN
INSTITUCIONALNI OKVIR

10.USTAVNA PRENOVA IN OBLIKOVANJE OBLASTI NA TEMELJU LJUDSKE SUVERENOSTI

10.1. Neposredna demokracija kot temelj političnega sistema

10.1.1. Suverena oblast izhaja iz prebivalcev – oblikovati je treba nov ustavni okvir, ki vzpostavlja stalno in neposredno vlogo ljudstva pri odločanju o ključnih vprašanjih – ne le enkrat na štiri leta. Temelj oblasti mora biti poleg formalnih mehanizmov odločanja oblikovan tudi na etičnih in moralnih načelih pravičnosti, solidarnosti in odgovornosti, ki preprečujejo, da bi oblast postala plen interesov kapitala ali ozkih elit.

10.1.2. Državljanom mora biti zagotovljena pravica do pobude, veta, razveljavitve zakonov in nadzora nad izvajanjem oblasti na vseh ravneh. Vsako pomembno odločitev, ki vpliva na državo, gospodarstvo, družbo ali naravne vire, mora biti mogoče potrditi ali zavrniti na obvezujočem referendumu, pri čemer mora biti ta pravica neomejena – tudi glede davkov, vojske in zunanjepolitičnih vprašanj. Uporaba varnih digitalnih orodij, kot so e-glasovanje z digitalnim potrdilom ali drugimi preverljivimi oblikami identifikacije, lahko omogoči hitro, pregledno in stroškovno učinkovito izvajanje ljudske volje ne glede na izredne razmere ali administrativne ovire. Ljudje razumejo, kaj je nujno za delovanje države, a imajo tudi pravico, da odvzamejo moč oblasti, ki deluje razsipno, neučinkovito ali proti interesom skupnosti.

10.1.3. Varovalke pred manipulacijo ljudske volje – neposredna demokracija mora biti zaščitena pred zunanjimi manipulacijami in umetno sproženim populizmom, saj lahko kapital, mediji ali interesne skupine iz ozadja zlorablajo ljudsko voljo. Varovalke morajo delovati v obe smeri – proti zlorabam oblasti in proti zlorabam ljudskih mehanizmov.

10.2.Reforma člena o mednarodnih pogodbah (člen 3.a in 8)

10.2.1. Nobena mednarodna pogodba ne sme zmanjševati suverenosti Republike Slovenije brez izrecnega vnaprej danega soglasja prebivalcev na obvezujočem referendumu.

10.2.2. Vzpostavitev možnosti preklica danega soglasja, če pogodba ogroža javni interes, suverenost ali je bila sprejeta z zavajanjem. Preklic mora biti mogoč na pobudo prebivalcev ali neodvisnega nadzornega telesa z možnostjo razpisa referenduma o razdrtju pogodbe.

10.2.3. Prepoved vsakršnega vključevanja v nadnacionalna zavezništva, ki omejujejo suvereno odločanje o miru, varnosti, gospodarstvu, zdravju in pravicah.

10.3.Razmislek o novi institucionalni ureditvi v službi ljudstva – zdajšnja ureditev oblasti, utemeljena na strankarskem monopolu, centralizaciji in izključevanju ljudstva, ni več zmožna služiti javnemu interesu. Odpreti je treba prostor za razmislek o novi institucionalni zgradbi države, ki bi

temeljila na resnični zastopanosti državljanov, neposredni odgovornosti in etičnem ravnotežju oblasti.²

10.3.1. Vzpostavitev Sveta starešin kot kolektivne izvršne oblasti – Svet starešin bi pomenil neposredno izvoljeno telo, sestavljeno iz posameznikov z visokim osebnim ugledom, strokovno integriteto in zavezanostjo skupnemu dobremu. Imel bi strateško vlogo pri vodenju države, imenovanju ključnih funkcij, kriznem usmerjanju ter nadzoru nad delovanjem uprave. Člani bi imeli omejen mandat (na primer pet let z možnostjo enkratne ponovitve) in bi bili podvrženi redni javni presoji, možnostim nadzora in odpoklica. S tem bi se izvršna oblast odmaknila od strankarskih centrov moči in postala odgovorna neposredno ljudstvu.

10.3.2. Zbor pokrajin kot nosilec teritorialne zakonodajne odgovornosti – v preoblikovanem državnem zboru bi bili neposredno izvoljeni predstavniki pokrajin z odgovornostjo do prebivalcev svojega okolja. Njihovo odločanje bi temeljilo na načelu, da se odločitve sprejemajo čim

2 Dr. Andrej Gosar (1887–1970), pravnik in socialni mislec, je iskal tretjo pot med kapitalizmom in komunizmom:

Etični temelj oblasti: politika mora temeljiti na pravičnosti, solidarnosti in odgovornosti.

Subsidiarnost in samoupravljanje: moč države naj bo omejena, pomembno vlogo pa naj imajo družbene skupine in stanovi, ki soustvarjajo javne odločitve.

Stanovska zastopanost: parlament naj ne temelji na strankah, temveč na predstavnikih različnih slojev in dejavnosti.

Omejitev moči kapitala: kapital ne sme imeti neomejenega vpliva nad družbo, država pa mora ostati varuh pravičnosti.

Demokracija z etičnim temeljem: brez odgovornosti in skupnega dobrega postane demokracija plen egoizma in korupcije.

Gosar je stranke še dopuščal, današnja izkušnja pa dokazuje, da so se razvile v sistemsko anomalijo. Naša vizija zato nadgrajuje njegovo – temelji na etičnih načelih in subsidiarnosti, a zahteva odpravo strankokracije.

bližje ljudem – tam, kjer nastajajo potrebe in kjer obstaja največja odgovornost za posledice. Čeprav bi zastopali regijske skupnosti, bi njihova naloga ostajala zakonodajno delovanje v duhu skupnega dobrega celotne države, ne partikularnih koristi. Cilj je decentralizacija moči ob sočasni ohranitvi enotnosti.

10.3.3. Zbor družbenih skupin kot civilno-stanovski korektiv zakonodaje – nadgrajeni državni svet bi zastopal različne sloje in segmente družbe: poklicne skupine, civilno družbo, mlade, starejše, invalidne in druge skupnosti. Imel bi pravico do zakonodajne pobude, zadržnega veta in nadzorno funkcijo nad sistemskimi rešitvami. Takšen zbor bi deloval kot protiutež interesom oblasti, hkrati pa omogočal neposrednejše vključevanje družbe v zakonodajni proces. Ureditev je mogoče razumeti kot sodobno nadgradnjo stanovske zastopanosti, ki temelji na odgovornosti družbenih skupin za skupno dobro.

10.3.4. Odprava strankokracije kot sistemske anomalije – politične stranke naj izgubijo poseben pravni in finančni status. Volitve naj temeljijo na neposrednem kandidiranju posameznikov s podporo volivcev, brez vplivnega poseganja strankarskih struktur. Uvedejo naj se osebni mandat z možnostjo odpoklica, uvede se popolna finančna preglednost, nezdružljivost z lobistično dejavnostjo ter enaka izhodišča za vse kandidate. Cilj je odpraviti sistemsko korupcijo, pretrgati vezi med politiko in kapitalom ter vzpostaviti politično odgovornost kot temeljni mehanizem demokracije.

11. ZAŠČITA ČLOVEKOVIH PRAVIC, ZASEBNOSTI IN SVOBODE PRED DIGITALNIM NADZOROM (ZAPOROM)

11.1. Pravica do zasebnosti kot temelj svobode – zasebnost ni privilegij za krivce, temveč pogoj za dostojanstvo in svobodo vsakega človeka. Če oblast dobi neomejen dostop v intimno sfero posameznika – v njegov dom, podatke, navade in misli – zasebno življenje preneha obstajati in človek postane objekt nadzora. Izjava »nimam kaj skrivati« v takšnem kontekstu pomeni privolitev v režim »odprtih vrat«, kjer oblast kadar koli vstopi v zasebnost posameznika – fizično ali digitalno – in posameznik izgubi nadzor nad lastno zasebnostjo.

- **Argument »nimam kaj skrivati«** je enakovreden izjavi »nimam nič za povedati«, zato svoboda govora ni pomembna.
- **Vdor v zasebnost pomeni tudi vdor v osebno dostojanstvo** – brez nje človek ni več svoboden, ampak oblasti podrejeni objekt.
- **Odpoved zasebnosti pomeni odpoved svobodi govora** – oblast lahko kadarkoli razglasi neko mnenje za nedopustno.
- **Družba pod stalnim nadzorom zdrzne v samocenzuro** – ljudje ne govorijo svobodno, temveč se ves čas pazijo, da ne rečejo »napačne« stvari.

11.2. Absolutna ohranitev gotovine in zavrnitev CBDC – zavzemamo se za ohranitev gotovine kot temeljne oblike svobodnega plačevanja brez sledenja in omejevanja.

Zavračamo uvedbo centralnobančnih digitalnih valut (CBDC), ki omogočajo nadzor nad transakcijami, omejevanje porabe, omejevanje veljavnosti digitalnega denarja in finančno diskriminacijo na podlagi socialnega kreditnega sistema (ang.: social credit system) ali drugih političnih meril.

11.3. Preprečitev socialnega kreditnega sistema (ang.: social credit system – kitajski model) – zagotoviti moramo enake pravice za vse, nasprotujemo točkovanju državljanov na podlagi političnih, zdravstvenih ali družbenih meril. Preprečiti je treba diskriminacijo pri dostopu do javnih storitev, prevoza, zaposlitve ali financiranja zaradi digitalnega profiliranja.

11.4. Ohranitev fizične in anonimne identitete – smo proti obveznemu digitalnemu ID-ju (DID), zavračamo obvezno uvedbo digitalne identifikacije (DID) in centraliziranih biometričnih podatkovnih baz, ki omogočajo množično sledenje prebivalstvu. Zagotoviti je treba prostovoljno in anonimno uporabo digitalnih storitev ter pravico do uporabe klasičnih identifikacijskih metod.

11.5. Zavrnitev koncepta pametnih mest in vasi – preprečitev totalnega nadzora – nasprotujemo vzpostavitvi nadzornih mehanizmov v obliki neprekinjenega videonadzora, biometričnega sledenja, omejevanja gibanja z uporabo prostorske omejitve (ang.: geofencing), nadzora nad zaposlenimi, digitalnega apartheida, povezave s CBDC ali socialnim kreditnim sistemom (ang.: social credit system) ter prisilne

uporabe pametnih naprav. Smiselna uporaba videonadzora je mogoča izključno za jasno opredeljene varnostne namene na lokalni ravni ter ob strogem omejevanju obsega, namena in dostopa. Za preprečevanje zlorab je nujna uvedba celovitih varovalnih mehanizmov – pravnih, tehničnih in organizacijskih. Končni cilj je razvoj družbe, v kateri potreba po nadzoru izginja z rastjo osebne odgovornosti in skupnostne zavesti. Tehnologija mora ostati orodje v službi ljudi, ne sme postati sredstvo sistemske kontrole.

11.6. Zavrnitev množičnega nadzora zasebnih komunikacij – odločno zavračamo zakonodajo o »nadzoru klepeta« (ang.: chat control), ki predvideva obvezno skeniranje zasebnih komunikacij, tudi šifriranih. Takšni ukrepi pomenijo masovni nadzor brez sodnih nalogov, prebijajo zaščito šifriranja, povečujejo tveganja zlorab osebnih in finančnih podatkov ter ustvarjajo globalni precedens za avtoritarne režime. Prepoznati je treba, da se kot povod za uvajanje teh tehnologij uporabljajo na videz plemeniti, a v resnici zavajajoči izgovori, kot je zaščita otrok.

11.7. Svoboda govora, cenzura in preprečitev ideološke represije – zavrnitev zakonodaje, ki uvaja cenzuro in kaznovanje posameznikov zaradi izražanja kritičnega mnenja. To vključuje pravne podlage, utemeljene na smernicah WHO/IHR, Agendi 2030 OZN, določilih kazenskega zakonika, ki omejujejo svobodo izražanja, spremembe Zakona o duševnem zdravju (ZDzd, oktober 2023), ki omogočajo zlorabo psihiatrije za utišanje kritičnih posameznikov, ter spremembe Mednarodne klasifikacije

bolezni (MKB-11), kjer so določena običajna reaktivna duševna stanja opredeljena kot patološka, s čimer se odpira možnost obveznega zdravljenja ali socialnega pogojevanja na podlagi psihiatričnih ocen. Takšna praksa ustvarja pogoje za oblikovanje sistemov nadzora nad prebivalstvom po vzoru tako imenovanih socialnih kreditnih sistemov. Zagotovitev možnosti za kritično izražanje, odprto razpravo in javno presojo znanstvenih trditev je temelj demokratične družbe in učinkovitega nadzora nad oblastjo. Odsotnost teh mehanizmov povečuje tveganje za dogmatizacijo znanosti ter njeno rabo v korist ozkih političnih ali ekonomskih interesov.

11.8. Zakonodajna ureditev tehnološkega razvoja v korist ljudi – nujna sta priprava in izvajanje zakonodaje, ki zagotavlja zaščito zasebnosti, preprečuje zlorabo umetne inteligence za množični nadzor in ščiti digitalne pravice državljanov. Uporaba tehnologije mora biti usmerjena v izboljšanje kakovosti življenja, ne pa v ustvarjanje digitalnega suženjstva.

12. DAVČNA REFORMA IN RACIONALIZACIJA JAVNIH SREDSTEV

12.1. Vzpostavitev vzdržnega davčnega sistema – potrebujemo učinkovito davčno politiko, ki zmanjšuje obremenitev državljanov in gospodarstva ter zagotavlja pošteno obdavčitev brez možnosti zlorab in davčnih utaj.

12.2. Zmanjšanje števila občin – nujna je optimizacija lokalne samouprave z zmanjšanjem števila občin ter učinkovitejšo porabo javnih sredstev, da se zmanjša birokracija in izboljša kakovost storitev za prebivalce.

12.3. Reorganiziranje financiranja nevladnih organizacij – vzpostaviti je treba jasna merila za dodeljevanje javnih sredstev ter zagotoviti popolno preglednost delovanja in finančnih tokov vseh nevladnih organizacij. Vsi viri financiranja, domači ali tuji, morajo biti javno razkriti, zlasti kadar gre za projekte, ki vplivajo na javne politike, medije ali izobraževanje. Pri tem je treba omejiti sistemsko odvisnost od tujih finančnih mrež in interesnih skladov, ki s čezmernim vplivom, ideološkimi kampanjami ali prikritimi dejavnostmi destabilizirajo družbene procese ter posegajo v notranje odločitve skupnosti.

12.4. Pravična davčna politika za podjetja in obrtnike – prizadevamo si za spodbujanje podjetništva z nižjimi davčnimi obremenitvami za mala in srednja podjetja ter zmanjšanje administrativnih ovir, ki zavirajo gospodarski razvoj.

12.5. Zmanjšanje neučinkovite porabe javnega denarja – to pomeni nadzor nad javnimi naročili, ukinitve nepotrebnih projektov in racionalizacija javnega sektorja za zmanjšanje proračunskega primanjkljaja brez dodatnih davčnih obremenitev prebivalstva.

12.6. Vzpostavitev finančne policije za zaščito gospodarskega in proračunskega sistema – potrebna je ustanovitev neodvisnega telesa za nadzor nad finančnim kriminalom, korupcijo, davčnimi utajami in kapitalskimi manipulacijami, z jasnimi pristojnostmi in operativno samostojnostjo. Finančna policija mora delovati v javnem interesu, izven vpliva političnih in kapitalskih struktur, ter služiti kot institucionalni branik pred domačimi in nadnacionalnimi pritiski, zlasti v primerih, ko bi EU ali druge mednarodne organizacije poskušale finančno disciplinirati neposlušne ali samostojno delujoče skupnosti.

12.7. Spodbujanje samooskrbe in domačega gospodarstva prek davčnih olajšav – davčne ugodnosti za domače proizvajalce hrane, obrtnike in lokalna podjetja, ki ustvarjajo delovna mesta in zmanjšujejo odvisnost od uvoza.

13. BANČNIŠTVO IN DENARNA SUVERENOST³

Zdrava ekonomija in učinkovit bančni sistem sta temelj samostojnosti države. Slovenija mora znova vzpostaviti lastno centralno bančno politiko, saj zdajšnji položaj Banke Slovenije kot podružnice Evropske centralne banke pomeni izgubo monetarne suverenosti in podreditev globalnim agendam. Bančni sistem ustvarja denar s krediti (ang.: credit creation), zato ima odločilno vlogo pri usmerjanju gospodarskega razvoja. Če krediti služijo produktivnim dejavnostim (podjetja, inovacije, proizvodnja), prispevajo k stabilnemu razvoju in ustvarjanju trajne vrednosti. Če pa so usmerjeni v špekulacije in nepremičninske balone, povzročajo krize, neenakost in izgubo suverenosti. Ključni podatek: ni pomembno le, koliko dolga ima država, temveč komu je dolžna – tujim bankam ali domačim institucijam. Suverenost se izgublja tudi z dolžniško odvisnostjo, saj ta neizogibno postane politična odvisnost.

13.1. Banka Slovenije in valuta

- **Povrnitev samostojnega odločanja Banke Slovenije o kreditni politiki in monetarni strategiji.**
- **Izstop iz evrskega sistema in uvedba lastne valute kot temelja monetarne suverenosti.**
- **Monetarna politika, usmerjena v stabilen gospodarski razvoj brez inflacijskih pritiskov in cikličnih kriz.**
- **Uvedba mehanizmov, s katerimi centralna banka usmerja kreditne tokove v produktivne**

3 Bruto zunanji dolg Slovenije v letu 2025 znaša okoli 63 milijard evrov, kar je obveznost do tujine, ki jo pretežno tvorijo obveznosti do finančnih institucij, mednarodnih organizacij in tujih vlagateljev v državne obveznice.

sektorje gospodarstva, ter zaščita pred špekulativnimi praksami.

- **Absolutna zaščita osebnih prihrankov in zasebne lastnine kot nedotakljivih vrednot** – prihranki in lastnina ljudi so »sveti« ter nikoli ne morejo biti predmet eksperimentov, prisvajanj ali posegov oblasti.

13.2. Decentralizirano bančništvo⁴

- **Razvoj mreže majhnih, lokalnih in zadružnih bank**, ki bodo vračale denar v realno gospodarstvo.⁵
- **Povezava bančnega sistema z mikro, malimi in srednjimi podjetji** kot hrbtenico nacionalne ekonomije.
- **Prevetritev državnih prednostnih izbir v smeri podpore lokalnim skupnostim** ob odmiku od vsiljenih agend in lažnih narativov.
- **Spodbujanje inovacij, proizvodnje in lokalne samooskrbe** namesto potrošnje in finančnih špekulacij.
- **Bančništvo kot javna dobrina v službi ljudi** in ustvarjanja vrednosti, ne finančnih špekulantov.

4 Avtor teorije razčlenjenega kredita prof. dr. Richard A. Werner ("Disaggregated Credit Theory") poudarja:

- kredit mora biti usmerjen v podjetja, inovacije in proizvodnjo, da se ustvarja realno bogastvo in stabilnost brez inflacije,
- država in centralna banka imata nalogo usmerjati kreditne tokove v produktivne sektorje, ne le določati obrestne mere,
- decentralizirano bančništvo – mreža lokalnih in zadružnih bank – omogoča, da denar ostane v realnem gospodarstvu, krepi podjetništvo in povečuje samostojnost države.

5 Primer lokalnega bančništva: Sparkassen, Nemčija – gre za javne banke pod nadzorom občin, ki delujejo v lokalnem interesu in vračajo denar v gospodarstvo (opomba: ne gre mešati z avstrijsko Sparkassen, ki so del zasebne bančne skupine Erste Group in zato niso primerljive z nemškim modelom).

13.3. Zadolževanje

- **Postopno zmanjševanje zunanjega dolga in preusmeritev zadolževanja na domače vire**, da obresti ostanejo v Sloveniji.
- **Kreditiranje je dopustno le v okviru realnega premoženja in zmožnosti odplačevanja**; dolg, ki raste hitreje od realnega bogastva, vodi v spiralo krize.
- **Zavrnitev vračanja dolgov, naloženih na podlagi zavajajočih narativov** (na primer zdravstvene krize, orožarski posli, podnebni ukrepi).
- **Preoblikovanje obstoječih dolgov v smeri pravičnejših pogojev**, ki temeljijo na interesu države ter ljudstva in ne na zahtevah zunanjih centrov moči.
- **Popolna finančna neodvisnost države kot strateški cilj**, saj dolg pomeni prihodnje davke in politično odvisnost.
- **Zavedanje, da so glavnina upnikov v resnici privatni in korporativni kapital, zamaskiran v globalne finančne institucije**, kar pomeni neposreden vpliv korporativnega kapitala na politiko in suverenost države.

13.4. Znanje in preglednost

- **Vnos znanja o delovanju bančnega sistema in ustvarjanju denarja v izobraževalne programe**, da prebivalci razumejo mehanizme zadolževanja in kreditiranja.
- **Povečanje preglednosti vloge bank in kreditnih tokov**, da se prepreči koncentracija moči v rokah nekaj nadnacionalnih institucij.

- **Kritična presoja doktrine »dvo odstotne inflacije« kot prikritega razvrednotenja premoženja**, saj se ta v resnici obnaša kot sistematični davek na vse, ki hranijo in ustvarjajo vrednost, ter spodkopava dolgoročno finančno varnost državljanov.

14. PRAVOSODJE V SLUŽBI LJUDI, NE ELIT

Pravosodni sistem naj bi bil temelj pravne države, vendar se v očeh mnogih kaže kot nedostopen, zapleten, nepravičen in pogosto neučinkovit. Sodni postopki trajajo predolgo, pregon korupcije in pranja denarja je neučinkovit, ljudje pa imajo občutek, da se močnejši izognejo odgovornosti, medtem ko običajni državljani izgubljajo čas, živce in denar. Brez temeljite prenove v smeri preglednosti, odgovornosti in javnega interesa ne moremo govoriti o pravi pravni državi.

14.1. Jasnost in enostavnost zakonodaje – težava pravosodja je pretežno posledica preobremenjenosti pravnega reda; v Sloveniji je namreč v veljavi več sto zakonov, več tisoč podzakonskih aktov ter neposredno veljavne uredbe EU, ki dodatno povzročajo zmedo. Pogosta parcialna priprava predpisov po resorjih brez širše koordinacije ustvarja neskladja in nepreglednost. Potrebna je temeljita poenostavitev: izhajati je treba iz ustave kot najvišjega pravnega vira, nato graditi navzdol, in sicer z minimalnim številom zakonov ter jasnimi pravili. Vzpostaviti je treba proces deregulacije, kjer se odpravijo nepotrebni ali podvojeni predpisi, ob hkratnem odstopu od neposredne zavezujoče veljavnosti uredb EU, ki spodkopavajo suverenost pravnega reda.

14.2. Neposredna demokracija v pravosodju – pravosodje mora odražati voljo ljudstva, zato je treba zagotoviti večjo demokratsko odgovornost sodnikov in tožilcev. Neposredne volitve sodnikov bi ustvarile ciklično odvisnost od menjave oblasti, zato jih ne uvajamo, uvedemo pa mehanizem,

ki ljudem omogoča sprožitev postopka za preverjanje odgovornosti sodnika, kadar ta zavestno ravna v nasprotju z interesom pravičnosti. Postopek vodi neodvisno strokovno telo, ki presodi utemeljenost pobude in po potrebi odloča o nadaljnjih ukrepih. Na ta način imajo ljudje realen vpliv na odgovornost sodne veje oblasti, hkrati pa ostaja varovano načelo sodniške neodvisnosti v konkretnih postopkih..

14.3. Odgovornost in nadzor pravosodnih funkcionarjev – sodniki, tožilci in drugi nosilci pravosodnih nalog so že zakonsko odgovorni (disciplinsko, kazensko, civilno), vendar praksa kaže na neučinkovitost. Zato se vzpostavi neodvisen nadzorni organ z jasnimi pooblastili za ugotavljanje odgovornosti in izrekanje sankcij, ločen od sodnega sveta, politike in tožilstva. Na lokalni, regionalni in državni ravni se oblikujejo institucije ljudskega nadzora, ki jih sestavlja prebivalstvo, zlasti tam, kjer je zaupanje v pravosodje najbolj načeto. Te institucije spremljajo delovanje, beležijo nepravilnosti in služijo kot most med pravosodjem in javnostjo.

14.4. Sodelovanje civilne družbe in strokovnjakov – civilna družba mora imeti pomembno vlogo pri pripravi zakonodaje in reform, saj povečuje preglednost, legitimnost in usmerjenost pravosodja k potrebam ljudi. V pripravo naj bodo vključene nevladne pobude in strokovne zveze, njihova vloga pa naj se razširi tudi na razvoj mediatorske mreže, digitalnih orodij za preglednost postopkov ter izobraževanje neodvisnih mediatorjev.

14.5. Pravna svetovalna pisarna v vsaki občini – vzpostavi se brezplačna svetovalna služba, financirana iz državnega proračuna, ki zagotavlja osnovno pravno pomoč vsem državljanom. Tak sistem povečuje dostopnost do pravičnosti, zmanjšuje stroške pravljanja ter lahko prepreči nepotrebne sodne postopke, zlasti v družinskih in stanovanjskih zadevah.

14.6. Mediacija kot trend razvoja – mediacija se spodbuja kot prva faza v civilnih postopkih, vendar ne kot obvezna predpostavka. Sodišča že danes omogočajo mediacijo, zato je treba okrepiti spodbude, dostopnost in zaupanje v ta proces. Lokalni mediatorski centri z neodvisnimi in strokovno usposobljenimi mediatorji lahko številne spore rešijo hitreje in ceneje kot sodišča.

14.7. Digitalni sistem za preglednost postopkov – vzpostavi se spletna platforma, kjer imajo stranke dostop do informacij o stanju svojih zadev v realnem času: obvestila o narokih, status postopka, zakonski roki. To povečuje zaupanje, zmanjšuje procesne zlorabe in povečuje učinkovitost ob ustreznih zaščiti zasebnosti.

14.8. Povečanje vloge sodnikov porotnikov – porotniki morajo imeti dejanski vpliv na odločanje o krivdi in kazni, ne le simbolne vloge. Njihova vloga se okrepi z razširjenim sodelovanjem v postopkih ter zagotovljeno možnostjo seznanitve s spisom, ne le s povzetki, ki jih poda sodnik.

14.9. Reorganiziranje sodne mreže in tožilstva – sodno mrežo in tožilstvo je treba prilagoditi tako, da postaneta dostopnejša,

učinkovitejša in uravnotežena. Okrožje naj postane osnovna enota z lokalnimi enotami in učinkovito povezavo z okrajnimi sodišči. V tožilstvu so nujne kadrovske spremembe, jasna pravila za imenovanja in rotacije, da se preprečijo pritiski in stagnacija.

14.10. Reforma ustavnega sodišča – sodnike ustavnega sodišča naj izvoli Svet starešin, ki je neposredno izvoljeno telo, s čimer se okrepita legitimnost in neodvisnost. Uvede se mehanizem odpoklica v primeru hujših kršitev ali pristranskosti. Vzpostavi se javno dostopen register vseh pobud za presojo ustavnosti z roki in merili za nujne zadeve.

14.11. Varuh človekovih pravic kot aktivni korektiv – varuha človekovih pravic mora izvoliti Svet starešin, ki je neposredno izvoljeno telo in ima razširjena pooblastila – nadzor nad javnimi in zasebnimi izvajalci pooblastil, trgovino z ljudmi, zaščito otrok. Njegova priporočila morajo biti pravno zavezujoča, izvršna oblast pa mora redno poročati o njihovem uresničevanju.

DRUŽBENI RAZVOJ IN
SKUPNOST

15. ZDRAV NAČIN ŽIVLJENJA IN ZDRAVSTVENI SISTEM PO MERI ČLOVEKA

15.1. Krepitev in reforma zdravstvenega sistema

15.1.1. Krepitev primarnega zdravstva in debirokratizacija sistema – zmanjšanje administrativnih bremen za zdravstvene delavce in povečanje dostopnosti do osebnega zdravnika. Osebnemu zdravniku je treba povrniti vlogo temeljnega nosilca zdravstvenega varstva prebivalstva, saj je v sedanjem sistemu pogosto omejen na funkcijo koordinatorja in administratorja. Zmanjšati je treba obseg komuniciranja po telefonu in elektronski pošti, ki vodi v postopno nadomeščanje osebne obravnave z digitalnimi orodji in telemedicino. Sistem mora omogočati dovolj osebnih zdravnikov, da se zagotovi vsaj petnajstminutna obravnava posameznega bolnika. Tako se lahko zagotovi, da osebni zdravnik izvaja celostno obravnavo bolnikov ter ne le ureja in podaja recepte in napotnice v časovni stiski zaradi previsokih delovnih normativov. S tem se dolgoročno zmanjša pritisk na sekundarno in terciarno raven, skrajšajo čakalne dobe ter zmanjša tveganje za čezmerno uporabo diagnostičnih postopkov in hkratno predpisovanje večjega števila zdravil (polipragmazijo). Vrnitev strokovne avtonomije osebnemu oziroma družinskemu zdravniku, zaščita pred zunanjimi pritiski ter ustrezno statusno in finančno vrednotenje so ključni pogoji za večjo privlačnost specializacije družinske medicine in stabilnost zdravstvenega sistema. Status družinskega zdravnika mora omogočati

celostno obravnavo vseh generacij družine, saj zdravnik, ki pozna širše družinske in skupnostne okoliščine, lahko zagotovi bolj kakovostno in povezano zdravstveno obravnavo.

15.1.2. Reorganiziranje nacionalnih zdravstvenih institucij (NIJZ, JAZMP, Kemijski inštitut, UVHVVR in podobni) – popolna prenova delovanja ključnih institucij, povezanih z javnim zdravjem.

- Popolna preglednost: vse aktivnosti, raziskave, projekti in odločitve morajo biti javno dostopni in pregledni, vključno s podrobno objavo virov financiranja.
- Prepoved komercialnega delovanja: nacionalne zdravstvene in raziskovalne institucije ne smejo opravljati komercialnih dejavnosti ali sprejemati financiranja od zasebnih farmacevtskih podjetij in drugih korporativnih interesov, ki bi lahko vplivali na njihovo neodvisnost.
- Nadzor civilne družbe: ustanovitev neodvisnih teles, ki bodo vključevala predstavnike civilne družbe in znanstvenike brez konfliktov interesov, da nadzorujejo delovanje institucij.
- Prevzemanje nadzora nad farmacevtskimi produkti (zdravila, cepiva) – preprečitev odvisnosti od mednarodnih institucij, ki delujejo v interesu kapitala in visoke politike, ter oblikovanje lastnih nacionalnih sistemov preverjanja varnosti in učinkovitosti farmacevtskih produktov.

15.2. Spodbujanje zdravega življenjskega sloga in zmanjšanje medikalizacije

15.2.1. Povečanje odgovornosti posameznikov za lastno zdravje – promocija zdravega načina življenja, vključujoč gibanje, zdravo prehrano in obvladovanje stresa. V ta namen se v državnem proračunu zagotovijo ustrezna sredstva, saj podatki kažejo, da so naložbe v preventivo dolgoročno bistveno cenejše od stroškov zdravljenja.

15.2.2. Preusmeritev zdravstvenih institucij k naravni skrbi za zdravje – namesto pretiranega zanašanja na zdravila in medicinske postopke se spodbujajo celostni način obravnave in preventivni ukrepi za ohranjanje zdravja.

15.2.3. Zagotovitev dostopa do naravnih terapevtskih virov in zaščita pacientov – pravni sistem mora omogočiti prost dostop do rastlin z zdravilnimi učinki (na primer konoplja), ki dokazano pomagajo pri lajšanju bolezenskih stanj. Zdajšnja ureditev pogosto ustvarja umetne ovire, ki povečujejo odvisnost od korporativno nadzorovanih zdravil. Potrebni sta dekriminalizacija osebne uporabe in gojenja teh rastlin ter zakonodajna zaščita pacientov, ki jih uporabljajo v terapevtske namene, pred kazenskim pregonom in socialno stigmatizacijo. Obenem mora zakonodaja dolgoročno preprečevati monopolizacijo zdravilnih učinkovin zaradi tržnih interesov ter zagotoviti javnozdravstveni pristop, temelječ na znanstveni presoji, neodvisnih raziskavah in zaščiti javnega dobrega. Institucije, kot je NIJZ, morajo spremljati vpliv tržnih sil na

zdravje prebivalstva ter razvijati zdravstveno pismenost glede varne uporabe naravnih terapevtskih sredstev.

15.2.4. Zagotovitev prostora v javnih medijih za promocijo zdravja – del programskih vsebin v državnih množičnih medijih naj bo namenjen informiranju in motiviranju za zdrav način življenja s ciljem dviga ozaveščenosti prebivalstva.

15.2.5. Odmik od čezmerne medikalizacije družbe – umik vpliva farmacevtske industrije na oblikovanje smernic zdravljenja na podlagi interesa kapitala po množični uporabi zdravil (polipragmaziji), kar lahko ovira strokovno presojo in avtonomijo zdravnikov pri odločanju o zdravljenju.

15.3. Razvoj celostnega medicinskega načina obravnave

15.3.1. Razširitev študija medicine s poudarkom na humanosti in povezavi zdravnika s pacientom – medicinska izobraževanja morajo vključevati večji poudarek na empatičnem pristopu, celostnem (holističnem) zdravljenju in individualizirani obravnavi bolnikov. V selekcijski postopek za vpis na študij medicine je treba vključiti poglobljen razgovor s prihodnjimi študenti, saj so določene osebnostne lastnosti ključnega pomena za kakovostno opravljanje zdravniškega poklica. Akademski merila naj se uravnotežijo z oceno poklicnosti in notranje motivacije za delo z ljudmi ob hkratni izločitvi kandidatov, pri katerih prevladujejo materialni interesi

ali le iskanje družbenega statusa. Študijski program naj vključuje tudi osnovno poznavanje komplementarnih in tradicionalnih oblik zdravljenja za širše razumevanje zdravja in človeka kot celote (na primer homeopatija, ajurveda, tradicionalna kitajska medicina in energijski pristopi).

15.3.2. Kombiniranje različnih oblik zdravljenja – uvedba in priznanje komplementarne, alternativne, naravne, holistične in integrativne medicine kot legitimnih načinov zdravljenja, ki se lahko uporabljajo ločeno in/ali skupaj s konvencionalno medicino za izboljšanje zdravja posameznikov. Zagotoviti je treba sredstva v proračunu za financiranje teh načinov zdravljenja na primarni in sekundarni ravni zdravstva, za izvajalce, ki so pridobili ustrezno izobrazbo s področja komplementarnega zdravljenja, na katerem delujejo.

15.3.3. Humanizacija psihiatrije – prehod od zdravljenja, ki temelji predvsem na zdravilih, k večji uporabi psihoterapije ter psihosocialne rehabilitacije. Zdravila naj se uporabljajo le v nujnih primerih, kadar z varnejšimi, človeku prijaznimi naravnimi sredstvi in ukrepi ni mogoče doseči izboljšanja in ko je bolnikovo stanje resno ogroženo. Potrebna je postopna ukinitve velikih psihiatričnih ustanov ter prehod na razpršeni model obravnave bolnikov v skupnosti z manjšimi oddelki za kratkotrajno zdravljenje akutnih stanj.

- **Dostopnost psihoterapije** – psihoterapijo pri težjih oblikah psihopatologije (kot so psihoze in

depresije s težjim potekom) izvajajo specialisti psihiatri in specialisti klinični psihologi v okviru psihiatrične oskrbe. Druge vrste duševnih stisk obravnavajo registrirani psihoterapevti z ustrezno izobrazbo.

- **Samostojen poklic psihoterapevta** – nujna je zakonska ureditev psihoterapije kot samostojnega poklica z določenimi standardi izobrazbe, obveznim stalnim izobraževanjem ter mehanizmi strokovnega nadzora in etične odgovornosti.
- **Dostopnost za vse** – preprečiti je treba elitizacijo poklica, saj ta zmanjšuje dostopnost do zdravljenja. Psihoterapija mora biti dostopna vsem, ki jo potrebujejo, saj je porast duševnih stisk vse večji, čakalne dobe pa dolge.
- **Kakovost storitev** – psihoterapija in svetovanje se morata izvajati v skladu z znanstvenimi postulati stroke (frekvenca, trajanje obravnave), kar zdajšnji normativi ZZZS pogosto onemogočajo.
- **Celostni pristop** – nujna je uveljavitev biopsihosocialnega modela, ki obravnava človeka celostno, ne le kot biološki organizem. Psihoterapija ne sme biti podrejena trendu vse večje medikalizacije duševnih stisk.

15.3.4. Presoja cepljenj in zaščita otrokovega zdravja – cepljenje je invaziven preventiven poseg v zdravo telo, ki lahko prinaša resna tveganja. Zato mora presoja cepljenj temeljiti na načelih odgovorne, neodvisne in človeku prijazne medicine. Temeljno vodilo mora biti »primum non nocere« – predvsem ne škodovati.

15.3.4.1. Prostovoljnost vseh cepljenj – obvezno ali celo prisilno cepljenje pomeni poseg v telesno integriteto posameznika brez njegove svobodne privolitve, kar je v nasprotju z etičnimi in pravnimi standardi sodobne družbe. Obveznost cepljenja je sporna tudi zaradi neenotnega strokovnega mnenja glede varnosti in učinkovitosti cepiv. Vsa cepljenja morajo zato postati povsem prostovoljna, vključno z otroškim cepilnim programom. Glede na higienske in življenjske razmere v Sloveniji številne otroške bolezni niso več resna grožnja, prav tako prebolevanje bolezni praviloma vzpostavi močnejšo in trajnejšo naravno imunost kot cepljenje, zato je ustavitev obveznega otroškega cepilnega programa utemeljena z vidika zaščite zdravja, svobode odločanja in telesne integritete otrok.

15.3.4.2. Neodvisna presoja doktrine cepljenja – vzpostaviti je treba nacionalni znanstveni program, ki izvaja neodvisne epidemiološke raziskave na slovenskih podatkih, primerja zdravstvene izide med cepljenimi in necepljenimi posamezniki ter vključuje strokovnjake brez povezav s farmacevtskimi ali političnimi interesi. Program mora zavračati izključno zanašanje na nadnacionalne organizacije, kot so WHO, EMA ali ECDC, ki so podvržene vplivu kapitala in ne zagotavljajo objektivne presoje. Sestavine cepiv ne smejo biti poslovna skrivnost, vse študije morajo biti v celoti na voljo strokovni in laični javnosti. Brez tega zdravstveni delavci ne

morejo strokovno in odgovorno opraviti postopka cepljenja, saj brez ustreznih informacij prejemniku cepiva ali njegovemu skrbniku ne morejo zagotoviti informirane odločitve.

15.3.4.3. Izobraževanje in odgovornost zdravstvenih delavcev – zdravstveni delavci, ki izvajajo cepljenja, morajo biti strokovno usposobljeni ne le za aplikacijo, temveč tudi za razumevanje sestave cepiv, možnih tveganj in kontraindikacij. Vsako izvajanje cepljenja nosi s seboj tudi osebno poklicno in pravno odgovornost, zlasti če pride do zapletov zaradi pomanjkljivega informiranja ali neupoštevanja zdravstvenega stanja prejemnika.

15.3.4.4. Zagotavljanje strokovne in pravne informiranosti prejemnikov – zdravnik mora pred cepljenjem opraviti pojasnilno dolžnost in pridobiti informirano soglasje prejemnika oziroma starša ali skrbnika, kar pa je zaradi pomanjkanja podatkov pogosto onemogočeno. Mnoga cepiva vsebujejo snovi, kot so aluminij, živo srebro, svinec, formaldehid in drugi toksični adjuvansi, ki so na drugih področjih življenja priznane kot strupene in nevarne, v cepivih pa se jih brezpogojno vbrizgava neposredno v telo, pogosto že komaj rojenim otrokom, brez dolgoročnih varnostnih presoj in brez celovitega obveščanja prejemnikov o tveganjih.

15.3.4.5. Spremljanje in prijavljanje neželenih učinkov cepljenja – vzpostaviti je treba nacionalni sistem aktivnega spremljanja zdravja cepljenih oseb, javno dostopen register domnevnih neželenih učinkov in obvezno usposabljanje zdravstvenih delavcev za prepoznavanje in prijavo teh učinkov, vključno z dolgoročnimi. Zdajšnji sistem pasivnega poročanja je neučinkovit in vodi v močno podcenjevanje dejanskega obsega težav (harvardska raziskava iz 2011 je pokazala, da je prijavljenih manj kot en odstotek domnevnih neželenih učinkov cepiv). Beleženje stranskih učinkov o katerih poroča cepljena oseba, oz. pacient je obvezno, neupoštevanje je sankcionirano, pacientu pa je zagotovljen vpogled ali so podatki bili posredovani v register.

15.3.5. Pravica do varne transfuzije – nujna je vzpostavitev ločenega sistema zbiranja krvi cepljenih in necepljenih krvodajalcev, zlasti z vidika cepljenj (proti covidu-19) z uporabo tehnologij mRNA. Zakonodaja mora jasno zagotoviti neodtujljivo pravico posameznika, da ob transfuziji zahteva kri necepljenega krvodajalca.

15.4. Odstranitev vpliva kapitalskih interesov in odpor proti manipulacijam v zdravstvu

15.4.1. Izstop in WHO in s tem zavračanje pandemske pogodbe WHO in pravilnika IHR – prekinitev sodelovanja pri korporativnem prevzemu svetovnega zdravja, kjer WHO deluje v službi farmacevtskih multinacionalk

in zasebnih financerjev. Delovanje organizacije in njena dokumenta pomenijo uvajanje totalitarnih metod, ki omogočajo nadzor nad svetovnim zdravjem in omejevanje svobode posameznikov po meri korporativnega kapitala.

15.4.2. Zavračanje novih WHO-jevih definicij epidemije, pandemije, čredne imunosti ter nove definicije cepiv, ki liberalizirajo uvedbo eksperimentalnih farmacevtskih preparatov – ključne definicije so namreč spremenjene tako, da omogočajo medicinsko diktaturo oziroma zlorabo medicine in izrednih ukrepov ter širšo rabo eksperimentalnih farmacevtskih preparatov in medicinskih posegov. Potrebna je vrnitev k preverjenim, objektivnim, znanstveno utemeljenim definicijam v službi človeka in njegovega zdravja.

15.4.3. Odprava vpliva farmacevtskih lobijev in korporacij na zdravstveno politiko – farmacevtska podjetja ne smejo sodelovati pri oblikovanju javnozdravstvenih strategij (doktrin), odločanju o nakupu zdravil in medicinske opreme ter financiranju zdravstvenih institucij.

15.4.4. Procesiranje akterjev, ki so sodelovali v »prevari covid« – pravno kazensko procesiranje odgovornosti politikov, zdravstvenih delavcev in institucij, medijev in korporacij, ki so zavajale javnost, omejevale pravice državljanov in izvajale škodljive ukrepe pod pretvezo »zaščite javnega zdravja«.

16. STABILNA, PRAVIČNA IN SUVERENA DRUŽBA

16.1. Socialna država, ki deluje pravično in učinkovito – usmeritev socialne pomoči na tradicionalno ranljive skupine, kot so otroci, starejši, invalidi in brezposelni, ter zmanjšanje birokracije za večjo učinkovitost in pravičnost v sistemu.

16.2. Krepitev družine in medgeneracijske povezanosti – spodbuda ustrezne podpore temeljni družinski celici, zagotavljanje socialnih spodbud za mlade družine (vključno z neprofitnimi stanovanji, davčnimi olajšavami in podporo pri šolanju otrok). Spodbujanje usklajevanja družinskega življenja in kariere.

16.3. Spodbujanje kritičnega razmišljanja in tvornega dialoga ter zaščita pred manipulacijo – treba je zagotoviti svobodo izražanja brez cenzure, odpraviti tako imenovane kulture izključevanja (ang.: cancel culture) in doseči javno razkritje korporativnih interesov, ki izkoriščajo ideološke trende. Ohraniti moramo tradicionalne vrednote, kot so spoštovanje, odgovornost in svoboda posameznika.

16.4. Preprečevanje ideološke instrumentalizacije družbe – omejitev vpliva ideologij na zakonodajo, zaščita otrok pred politično in ideološko propagando v izobraževalnih in javnih ustanovah, še posebej pred vsiljevanjem teorij o fluidnosti spolov, obveznim uvajanjem vsebin LGBT v šolske kurikule ter cenzuro drugačnih pogledov. Pomembno je zagotavljanje neodvisnosti znanosti od

korporativnih in ideoloških interesov, zlasti na področju medicine, psihologije in družboslovja.

16.5. Ohranitev stvarnosti spola kot podlage družbene stvarnosti – biološka spolna razlika med moškim in žensko je osnovno naravno dejstvo, ki mora ostati temelj zakonodaje, vzgoje in družbenih norm. Potrebno je spoštovanje različnosti posameznikov, a tudi zaščita stvarnih izhodišč pred ideološkimi poskusi relativizacije, ki spodkopavajo jasnost in zdravo družbeno okolje.

16.6. Izobraževanje kot temelj zdrave družbe – poudarek na razvijanju kritičnega razmišljanja, tvornega dialoga, ustvarjalnosti in praktičnih življenjskih veščin brez ideoloških eksperimentov, kot so vsiljevanje radikalnih spolnih teorij in spreminjanje jezika v skladu s koncepti woke. Zagotovitev stabilnega in preverjenega kurikulumu, ki temelji na objektivnih znanstvenih spoznanjih in ne na politično motiviranih trendih.

16.7. Pravična in učinkovita pravna zaščita družbe – dosledno kaznovanje spolnih zlorab in trgovine z ljudmi, zavračanje poskusov normalizacije radikalnih konceptov spolne identitete, ki omogočajo zlorabo pravnega sistema (na primer moški v ženskih zaporih ali na tekmovanjih). Vzpostavitev registra spolnih predatorjev, zagotavljanje učinkovitega pravosodja, v katerem storilci nasilnih in ponavljajočih se kaznivih dejanj odgovarjajo za svoja dejanja, ter krepitev varnosti v družbi prek preventivnih ukrepov, učinkovitih institucij in jasne zakonodaje brez nepotrebne represije.

16.8. Povezovanje z državljani in krepitev skupnosti – spodbuditev sodelovanja med državljani, ki delijo podobne vrednote, kulturno izročilo ter zavezanost miru, spoštovanju različnosti in človekovim pravicam, krepitev lokalnih skupnosti za ohranjanje kulturne identitete in odpornosti proti zunanjim pritiskom ter podpora neodvisnim civilnim pobudam, ki delujejo v korist družbe brez vpliva globalnih korporacij ali političnih lobijev in s tem varujejo suverenost, objektivnost, nepristranskost ter svobodno izražanje.

17. CELOSTNA POLITIKA ZA STAREJŠE IN DOLGOTRAJNA OSKRBA

Demografske spremembe zahtevajo celosten in odločen odziv. Staranje ne sme pomeniti izključevanja, temveč vključitev v družbo, ki starejše spoštuje, jih varuje in jim omogoča dostojanstveno življenje. Politike dolgotrajne oskrbe morajo temeljiti na soodločanju uporabnikov, stabilni organiziranosti storitev in spoštovanju človekovega dostojanstva. Zakon o dolgotrajni oskrbi uvaja obvezni prispevek brez zagotovljenih storitev ter zanemarja ključna vprašanja kakovosti, dostopnosti in odgovornosti izvajalcev. Ureditev področja mora temeljiti na preglednosti, pravičnosti in človeku dostopni oskrbi – ne na centraliziranem in prisilnem financiranju.

17.1. Človek v središču dolgotrajne oskrbe – dolgotrajna oskrba mora temeljiti na neposrednem človeškem odnosu, sočutju in osebnem stiku kot neločljivem delu vsake oskrbe.

- Oskrba mora varovati človeško dostojanstvo in občutek bližine ter preprečevati, da bi bil človek obravnavan kot objekt storitve ali upravljanja.
- Osebni stik in prisotnost človeka ne smeta biti nadomeščena z digitalno avtomatizacijo brez izrecnega soglasja uporabnika; tehnologija sme le dopolnjevati, ne pa nadomeščati človeško skrb.

17.2. Vzpostavitev kadrovske pogojev za kakovostno dolgotrajno oskrbo – uvedba systemske strategije zaposlovanja in izobraževanja kadra, ki deluje v dolgotrajni oskrbi.

- Uvedba obveznega usposabljanja s področij gerontologije, demence, paliativne oskrbe in krizne komunikacije.
- Oblikovanje stalne nacionalne mreže mentorjev in nadzornikov.
- Pravica do redne psihološke podpore za zaposlene.
- Posebni protokol ukrepanja ob izgorelosti, nasilju, smrti ali konfliktih.
- Zagotavljanje zadostnega števila izobraževalnih mest in spodbud za poklice s področja dolgotrajne oskrbe v javnem izobraževalnem sistemu.

17.3. Organiziranje oskrbe po meri uporabnika z jasno odgovornostjo izvajalcev – vzpostavitev centralne koordinacije dolgotrajne oskrbe na ravni skupnosti.

- Individualni oskrbovalni načrti s soglasjem uporabnika in njegove družine.
- Medresorsko usklajevanje vseh akterjev (ZD, CSD, bolnišnice, izvajalci na domu).
- Zakonska obveza odziva na pritožbe in oceno kakovosti.
- Uvedba notranjih presoj in neodvisne komisija za presojo delovanja z vključevanjem uporabnikov.

17.4. Posodobitev infrastrukture, opreme in digitalne podpore – vzpostavitev javnega standarda varnih in dostojnih bivalnih pogojev za vse oblike oskrbe.

- Državno sofinanciranje prenov domov za starejše in centrov skupnostne oskrbe
- Sofinanciranje prilagojene opreme in digitalnih pripomočkov (SOS, alarmi, senzorji).

- Uvedba odprtega sistema za povratne informacije in prijavo tehničnih pomanjkljivosti.

17.5. Pravično financiranje in odprava sistemskih ovir – vzpostavitev stabilnega sistema financiranja dolgotrajne oskrbe s konkretnimi ukrepi

- Davčne olajšave za gospodinjstva, ki doma oskrbujejo starejše.
- Ukinitev administrativnih ovir pri zaposlovanju kadra.
- Uskladitev vseh podzakonskih aktov in predpisov, ki zdaj povzročajo birokratski kaos.

17.6. Uveljavitev etičnega kodeksa za vse izvajalce dolgotrajne oskrbe – potrebna zakonodajna opredelitev

- Spoštovanje enakosti uporabnikov ne glede na osebne okoliščine (spol, vera, invalidnost in podobno).
- Obvezno izobraževanje o etiki oskrbe in pravicah uporabnikov.
- Javna objava etičnih kršitev izvajalcev in možnost odvzema dovoljenj ob hujših kršitvah.

17.7. Graditev skupnosti kot socialnega okolja starejših – vzpostavitev novega družbenega okvira, ki starejšim omogoča aktivno soudeležbo

- Sistemska spodbuda za medgeneracijsko prostovoljstvo in sodelovanje v skupnostnih projektih.
- Javna mreža podpornih centrov za vključevanje starejših v izobraževanje, kulturo in svetovanje.

- Uveljavitev poklicev, kot so gerontolog, geronto-psiholog, terapevt umetnosti, dietetik in drugi, kot ključnih v zdravstveno-socialnem sistemu prihodnosti.

18. IZOBRAŽEVANJE – KREPITEV SVOBODE, ODGOVORNOSTI IN POVEZANOSTI

Izobraževanje je temelj narodne suverenosti, kulturne identitete in zdrave družbene prihodnosti, zato mora temeljiti na svobodi izbire, odgovornosti staršev ter pristnem odnosu med učiteljem, učencem, starši in skupnostjo. Po 5. členu Zakona o osnovni šoli imajo starši pravico izbrati način šolanja svojega otroka – bodisi v javni ali zasebni šoli, v okviru šolanja na domu ali z alternativnimi pedagoškimi pristopi, ob pogoju spoštovanja državnega učnega načrta in preverjanja znanja. Ta pravica ni birokratska formalnost, temveč ključni izraz starševske odgovornosti, svobode in suverenosti družine pri vzgoji otrok. Izobraževanje mora služiti otrokovemu celostnemu razvoju – intelektualnemu, čustvenemu, telesnemu in družbenemu – ne pa ideološkemu oblikovanju, normiranju vedenja ali ločevanju od lastnih korenin. Okvir sodobnega in avtonomnega izobraževalnega sistema, ki izhaja iz konkretnega okolja, mora spoštovati otrokovo osebnost, krepiti narodno zavest ter spodbujati odgovorno, povezano in svobodno družbo.

18.1. Krepitev materinščine kot temeljne vrednote izobraževanja – slovenski jezik je ključni nosilec narodne in kulturne identitete. Poučevanje v slovenščini se dopolnjuje z dejavnostmi, ki spodbujajo jezikovno ustvarjalnost, občutek za besedo in pomen maternega jezika. Bralne značke, ustvarjalno pisanje, dialekti, lokalna književnost in pogovori o vlogi jezika krepijo zavedanje lastne kulturne samobitnosti.

18.2. Celostna prenova kurikuluma za celoviti razvoj – nujna je celostna prenova šolskega kurikuluma, ki bo zagotavljala ne le osnovna znanja, temveč tudi razvoj ključnih življenjskih kompetenc, kot so čustvena inteligenca, podjetnost, ustvarjalnost, finančna in okoljska pismenost, etične vrednote, zdrava samopodoba, kritično razmišljanje in spoštljiv tvorni dialog ter zmožnost sodelovanja. Izobraževanje mora temeljiti na človekovem razvoju v najširšem pomenu – kot celostnem, čutečem in ustvarjalnem bitju.

18.3. Izkustveno in projektno učenje kot vsakodnevna praksa – predmetni kurikulum se izvaja ob raziskovalnem delu, praktičnih nalogah in reševanju realnih problemov. Učenje poteka tudi zunaj šolskih klopi – v naravi, skupnosti, na terenu in ob pomoči strokovnjakov z različnih področij. Tak način dela spodbuja radovednost, samoiniciativnost in odgovornost do resničnega sveta. Poleg praktičnega pristopa je ključno tudi izločanje vsebin, ki temeljijo na tekmovalnosti in primerjanju učencev med seboj, saj to spodbuja izključevanje in zavira sodelovalne sposobnosti. Namesto tega se krepi razvoj celostne, doživljajske in sodelovalne inteligence, ki spodbuja sočutje, razumevanje in skupinsko rast.

18.4. Finančna pismenost in razumevanje gospodarstva kot del osnovnega znanja mora postati obvezni del osnovnega izobraževanja. Učenci naj osvojijo razumevanje denarja, delovanja davčnega sistema, osnov pogodbenega prava ter pomena odgovornega ravnanja z lastnimi sredstvi. Ob tem pa je ključno tudi razvijanje zavesti o posledicah pretiranega

potrošništva – prezadolženosti, zanemarjanja lokalnih virov, oglaševalske manipulacije in spodbujanja navideznih potreb. Poudarek naj bo na podjetništvu, ki izhaja iz potreb skupnosti, spoštuje delo in okolje ter gradi na stvarni koristi. Izobraževanje mora prispevati k oblikovanju ljudi, ki znajo ravnati preudarno, pošteno in v skladu z mejo, ki jo določa skupno dobro.

18.5. Nova kultura ocenjevanja – opolnomočenje namesto selekcije – ocenjevanje učencev, dijakov in študentov naj temelji predvsem na opisnih povratnih informacijah, ki spodbujajo notranjo motivacijo in razvoj osebnih potencialov. Številčno ocenjevanje se ohrani samo pri zaključnih preizkusih znanja (na primer konec osnovne in srednje šole ter višje šolanje), kjer gre za enoten zunanji kriterij. Namen izobraževanja ni tekmovanje, temveč vzgoja samostojnih, empatičnih in ustvarjalnih ljudi, ki bodo sposobni sooblikovati boljšo prihodnost za svojo skupnost. Izobraževalni sistem mora prepoznati in ovrednotiti raznolikost talentov – ne obstajajo bolj ali manj nadarjeni učenci, temveč različno nadarjeni posamezniki. Poleg racionalne inteligence je treba enakovredno razvijati tudi praktično, čustveno, odnosno, ustvarjalno in življenjsko inteligenco. Takšno vrednotenje spodbuja razvoj posameznikov, ki znajo sodelovati, prevzemati odgovornost v skupini ter prispevati svoje sposobnosti v skupnem delu. Šola mora biti prostor, kjer se razvija občutek za dopolnjevanje različnih vlog in kjer imajo tudi otroci s posebnimi potrebami svoje enakovredno mesto in vlogo – zlasti kot dragoceni vir za krepitev odnosne občutljivosti, empatije in skupinskega sobivanja.

18.6. Zaščita otrok pred digitalno zasvojenostjo in neželenimi vplivi tehnologije – šolski prostor mora otrokom zagotavljati okolje, kjer se razvijajo ob neposrednem stiku z ljudmi, naravo in konkretnimi izkušnjami. Zato se v osnovnih šolah zavrmeta uporaba mobilnih telefonov ter vpeljevanje umetne inteligence v pedagoški proces. Otroštvo ni prostor za tehnološke eksperimente in pospešeno digitalizacijo, temveč čas za razvoj telesnih, čustvenih in socialnih zmožnosti, ki jih zaslonski svet osiromaši. Enako velja za večino srednješolskega prostora, kjer mora biti raba tehnologije podrejena vzgojnim ciljem in ne tržnim pritiskom ali nepremišljeni digitalizaciji. Tehnologija naj bo le orodje, ne okolje.

18.7. En dan v tednu za naravo in telesno aktivnost – en šolski dan tedensko je namenjen dejavnostim v naravnem okolju: pohodništvu, orientaciji, kolesarjenju, zimskim športom ter vsebinam, povezanim z naravno orientacijo, odgovornim ravnanjem in razumevanjem okolja. Cilj je poglobljanje stika z naravo, krepitev psihofizičnega zdravja ter razvoj zavesti o sobivanju z življenjskim prostorom.

18.8. Lokalno in medgeneracijsko sodelovanje kot temelj šolskega življenja – učenci se učijo znotraj konkretnega okolja v sodelovanju z obrtniki, pridelovalci, domovi za ostarele, društvi, podjetji ter posamezniki različnih generacij. Poseben poudarek je namenjen učenju iz življenjskih izkušenj starejših, katerih modrost, spomini in veščine so dragoceni vir znanja in človeške zrelosti. Sodelovanje s starejšimi člani skupnosti omogoča tudi prenos tradicional-

nih znanj, delovnih navad in podjetniških vrednot, ki so se oblikovale v določenem kraju in so del njegove identitete. Učenci tako sodelujejo pri lokalnih projektih, obiskujejo družinska podjetja ter se vključujejo v mentorske oblike učenja, ki omogočajo ohranjanje obrti, kmetijskih praks in podjetniškega znanja skozi generacije. Pri skupnem delu in izmenjavi izkušenj učenci razvijajo empatijo, razumevanje lokalne skupnosti ter spoštovanje do dela, znanja in prispevka starejših. Takšen pristop povečuje občutek pripadnosti, krepi medčloveške vezi ter razvija odgovornost do okolja in skupnosti kot življenjskega prostora.

18.9. Mednarodno sodelovanje in razgledanost – šole so vključene v projekte dopisovanja, virtualnih srečanj in izmenjav z vrstniki iz drugih držav. Otroci pridobijo občutek za različne kulture in jezike, razvijajo medkulturno občutljivost ter oblikujejo širšo perspektivo o svetu.

19. KULTURA KOT IZRAZ NARODNE SAMOZAVESTI IN USTVARJALNOSTI

Kultura kot temelj duhovne suverenosti – slovenska kultura je zgodovinsko in vsebinsko vezana na oblikovanje narodne zavesti, jezikovne samobitnosti in ustvarjalnega duha. V sodobnem času digitalizacije in globalnega vpliva je vse bolj pomembno negovati lastno izročilo, literarno dediščino, umetnost in jezik kot vezivo skupnosti. Kultura ni statična zbirka simbolov, temveč živa snov, ki omogoča sobivanje generacij, prenašanje pomenov in oblikovanje odnosa do skupnega sveta. Ob sodobnih izzivih – izgubi zanimanja mladih za domačo kulturo, prevladi tujih digitalnih vsebin in eroziji pozornosti – je ključnega pomena oblikovanje kulturne politike, ki spodbuja ustvarjalnost, varuje izvirnost in gradi samozavestno odprtost do sveta.⁶

19.1. Krepitev rabe slovenskega jezika – zlasti med mladimi in v digitalnem okolju. Spodbujati moramo uporabo narečij, lokalne literature, pripovednega izročila in zvočne ustvarjalnosti, ki temeljijo na slovenskem jeziku kot osrednjem nosilcu kulturne identitete.

⁶ Razmišljanja patra Karla Gržana o kulturni večglasnosti in narodni raznolikosti: Večglasno petje, ki je lastno našemu narodu, dokazuje, da znamo večglasnost uskladiti v harmonijo – raznolike poglede uskladiti za skupne cilje. Prav raznolikost je posebno bogastvo naroda, saj omogoča preraščanje ozkih, enostranskih pogledov. Ne le pri petju, tudi sicer je zato vredno v izobraževalnem in kulturnem delovanju usposabljeni za sodelovanje in dopolnjevanje – usklajevanje raznolikih glasov, pogledov za dobrobit naroda. Izključujoča tekmovalnost nas kot narod hromi in onesposablja. Vaja edinosti v raznolikosti je tudi v vrednotenju narečij. Zvenimo v številnih narečjih, družno pa spregovorimo v zbornem jeziku. Vredno bi bilo posvetiti določen čas, tudi v izobraževanju, ohranjanju narečij domačega prostora. Ne le zato, ker s tem ohranjamo narodno dediščino, pač pa tudi zato, da spričujemo, da znamo biti kot narod enotni v raznolikosti.

- 19.2. Varovanje kulturnega prostora pred prevlado tujih vsebin –** z zakonodajnimi mehanizmi in spodbudami, ki omogočajo prednostno umeščanje domače produkcije v medijski prostor, ter s podporo lastnim digitalnim platformam.
- 19.3. Ohranjanje in oživljanje lokalne kulturne ustvarjalnosti –** podpirati je treba gledališke skupine, rokodelce, ljudske pevce, umetniške krožke in druge oblike skupnostne ustvarjalnosti, ki krepijo pripadnost in medgeneracijski prenos znanja.
- 19.4. Spodbujanje kulturne vzgoje in zanimanja mladih za umetnost –** z doživljajskim učenjem, sodelovanjem z umetniki, vključevanjem kulturnih vsebin v vsakdanje življenje in dostopnimi programi v lokalnem okolju.
- 19.5. Zagotavljanje podpore kulturnim ustvarjalcem, ki gradijo narodno identiteto –** z javnim financiranjem, zakonodajnimi spodbudami in zaščito avtorskih pravic za literaturo, gledališče, film, likovno in izrazno umetnost.
- 19.6. Oblikovanje kulture kot prostora čuječnosti in pripadnosti –** nasprotno kulturi hitre potrošnje in površnega doživljanja. Krepiti je treba globino izkustva, spoštovanje do umetnosti in pomen kulturnega udejstvovanja za skupno prihodnost.
- 19.7. Zavarovati moramo kulturno področje pred ideološkim in kapitalskim podrejanjem –** kulturna politika mora biti avtonomna in osredotočena na krepitev izvirnosti,

ustvarjalne svobode in narodnega izraza. Zavračati je treba poskuse instrumentalizacije umetnosti v korist ideoloških kampanj ali kapitalskih interesov. Javna sredstva morajo služiti razvoju kulture, ki povezuje skupnost in spodbuja kritično razmišljanje, ne pa utrjevanju enotnih pogledov ali globalno uniformiranih vsebin.

CELOSTNA BLAGINJA IN
NOTRANJA RAST

20.DELO, KI OMOGOČA ŽIVLJENJE, IN POKOJNINA, KI GA SPOŠTUJE

Zdajšnja ureditev delavskih in upokojskih pravic v Sloveniji je nesprejemljiva. Ne moremo in ne smemo dopustiti, da ljudje, ki so – in ki še danes – s svojim delom gradijo to državo, nimajo zagotovljenega dostojnega življenja. Takšen sistem je nespodoben in deluje v korist peščice, ki si lasti rezultate dela večine. Potrebna je korenita prenova sistema, ki bo znova utemeljen na pravičnosti, solidarnosti in dostojanstvu dela.

20.1. Pravično plačilo za delo

- **Uvedba zakonsko določene formule za izračun zagotovljene plače** (minimalne plače), ki temelji na dejanskih življenjskih stroških, inflaciji in povprečni plači v državi – ne na političnih odločitvah.
- **Vzpostavitev neodvisnega organa za spremljanje življenjskih stroškov in kupne moči prebivalcev**, ki javno objavlja podatke o dejanskih stroških osnovnega dostojnega življenja. Ti podatki naj bodo podlaga za izračun zagotovljene plače in pokojnine. Organ naj deluje pregledno, z vključitvijo predstavnikov delavcev, delodajalcev in civilne družbe, ter institucionalno neodvisno od vlade.
- **Zakonska uvedba razmerja med najnižjo in najvišjo plačo** v javnem sektorju ter v podjetjih, ki prejemajo državne subvencije, s čimer se preprečita izkoriščanje javnih sredstev in plačna neenakost.
- **Spodbude za delodajalce**, ki zagotavljajo nadpovprečna plačila, prek davčnih olajšav in prednosti pri javnih naročilih, da se krepí kultura poštenega plačevanja in spoštovanja dela.

20.2. Dostojne in varovane pokojnine

- **Reforma pokojninskega sistema za zagotavljanje solidarnega in javno nadzorovanega stebra**, kjer se sredstva zbirajo in upravljajo pregledno, brez možnosti finančnih špekulacij ali prenosa upravljanja na zasebne sklade.
- **Uvedba zagotovljene državne pokojnine** (minimalne pokojnine), katere višina temelji na izračunih neodvisnega organa za spremljanje življenjskih stroškov in kupne moči prebivalcev, da vsak upokojenec prejme dohodek, ki omogoča dostojno življenje.
- **Zakonska zaščita pokojnin pred inflacijo** – avtomatska uskladitev z rastjo življenjskih stroškov, ne le z bruto BDP ali politično določenimi kazalniki.
- **Odprava privilegiranih pokojninskih režimov in poenotenje pravil za vse delavce** – sistem mora temeljiti na načelu enakega prispevka za enako pravico.
- **Javno upravljanje pokojninskih skladov z vključitvijo predstavnikov upokojencev, zaposlenih in civilne družbe v nadzorne svete**, da se zagotovi nadzor nad porabo in investicijami ter prepreči politična ali kapitalska zloraba pokojninskih sredstev.

20.3. Zaščita delavskih pravic in pogojev dela

- **Prenova Zakona o delovnih razmerjih**: prepoved verižnih pogodb, omejitev prekarnega dela in prepoved pogodbenih oblik, ki prikrivajo redno zaposlitev.
- **Vzpostavitev inšpektorata za pravično delo**, ki deluje ločeno od obstoječih struktur in ima proaktivna pooblastila za nadzor nad pogoji dela.
- **Vzpostavitev črnega seznama podjetij**, ki kršijo delavske pravice – z izključitvijo iz javnih razpisov.

- **Obvezna vpeljava mehanizma delavske pritožbe**, ki podjetje zavezuje k odgovoru znotraj zakonskega roka in objavi izida.

20.4. Soodločanje delavcev

- **Zakonsko določilo**, da imajo zaposleni pravico do vsaj tretjinskega zastopstva v nadzornih svetih vseh podjetij z več kot 50 zaposlenimi.
- **Uvedba mehanizma delavskih zborov** (podobno svetu delavcev), katerih odločitve morajo temeljiti na posvetovanju pri strateških spremembah (prodaje, odpuščanja, spremembe pogodb).
- **Pravica sindikata ali delavskega zbora** do sprotnega pregleda finančnih bilanc podjetja.
- **Zagotovitev pravne in finančne pomoči za žvižgače** in zaposlene, ki prijavijo kršitve v podjetjih.

20.5. Neodvisni in avtentični sindikati

- **Financiranje sindikatov izključno iz članarin** (prepoved državnih in političnih donacij) ter obvezna finančna in organizacijska preglednost.
- **Možnost ustanovitve alternativnih sindikatov** brez blokad s strani obstoječih struktur – razbijanje monopola »reprezentativnosti«.
- **Pravica do sindikalnega veta nad delodajalskimi akti**, ki zadevajo kolektivne pravice.
- **Uvedba nadzorne komisije iz vrst zaposlenih**, ki ocenjuje sindikalno delovanje in povezuje sindikate z dejanskimi potrebami delavcev.

20.6. Zavrnitev univerzalnega temeljnega dohodka (UTD) – za družbo aktivnih ustvarjalcev, ne pasivnih odvisnikov.

- **Nasprotovanje uvedbi univerzalnega temeljnega dohodka (UTD)** kot nadomestila za delo, saj spodkopava vrednoto dela in osebno odgovornost.
- **UTD je lahko orodje družbenega pogojevanja**, kjer je prejem osnovnega dohodka vezan na politično korektnost, digitalno ubogljivost ali zdravstvene pogoje, kar odpira vrata tihi uvedbi nadzora nad vedenjem posameznika.
- **Takšni modeli omogočajo centralizirano določanje**, kdo si »zasluži« **prejemati dohodek**, kar vodi v mehak socialni kreditni sistem (ang.: social credit system) in izsiljevanje s sredstvi za preživetje.
- **Podpiramo sistem**, kjer je človek spoštovan kot aktivni udeleženec družbe, ne kot pasivni upravičenec pod pogojem prilagodljivosti in ubogljivosti.
- **Zavračamo poskuse zamenjave delovnih mest z univerzalnim temeljnim dohodkom (UTD)** kot del strategije avtomatizacije, digitalnega nadzora in razgradnje družbene odgovornosti.

20.7. Delo kot temelj svobode in osebnega dostojanstva

- **Umik dela iz izključne domene trga**: spodbude za lokalne iniciative, samooskrbne projekte, obrtništvo, izmenjavo znanja, kjer delo ni odvisno od korporativnega sistema.
- **Spodbujanje zaposlovanja v sektorjih z visoko dodano vrednostjo za skupnost** (zdravstvo, oskrba, vzgoja, popravila, lokalna proizvodnja) z javnimi vlaganji v dostojna delovna mesta, ne subvencijami za slabo plačano delo.
- **Razvoj lokalnih delavskih centrov z razširjeno vlogo** zavoda za zaposlovanje – kot stičišča za mentorstvo, učenje praktičnih veščin in povezovanje delodajalcev z iskalci zaposlitve – z možnostjo preizkusnega dela brez birokratskih ovir.

- **Sistematična reforma delovnega časa** – spodbujanje šesturnega delovnika za sektorje, kjer je to izvedljivo, brez zmanjšanja plače ob sočasnem merjenju vpliva na produktivnost, zdravje in zadovoljstvo.

21.ODNOS DO ŽIVALI KOT TEMELJ ETIČNE DRUŽBE

Način, kako ravnamo z živalmi, je ogledalo temeljnih vrednot skupnosti. Spoštovanje življenja v vseh njegovih oblikah ni skrajnost, temveč temelj pravične, sočutne in zrele družbe. Izvesti je treba postopno, a jasno kulturno, zakonodajno in družbeno preobrazbo od izkoriščanja k sobivanju, od obravnave živali kot lastnine k njihovem priznavanju kot čutečih bitij, od zanemarjanja k odgovornemu odnosu. Taka vizija ni radikalna, temveč razvojna in civilizacijska. Odnos do živali mora biti vključen v temelj nove dostojne prihodnosti človeške skupnosti in tako neločljivo povezan z načinom, kako kot družba razumemo moč, odgovornost in mejo do drugega – bodisi človeka bodisi druge vrste.

21.1. Živali kot čuteča bitja – temeljni premik v razumevanju da živali niso objekti, temveč čuteča bitja, ki doživljajo strah, navezanost, bolečino, veselje in druge čustvene odzive. Priznati je treba njihovo čutečnost kot pravni, etični in vzgojno-izobraževalni standard ter se s tem pridružiti prizadevanjem za celosten odnos do živali, podoben odnosom, ki jih poznajo staroselske skupnosti: sožitje, spoštovanje in hvaležnost.

21.2. Prenova zakonodaje – zaščita, ne lastnina, saj obstoječi pravni okvir v Sloveniji živali še vedno obravnava kot lastnino.

- **Sprememba pravnega statusa živali,** da jih zakon ne obravnava več izključno kot premoženje.

- **Uvedba neodvisnih nadzornih organov**, kot so varuh živali ali specializirane inšpekcijske službe oziroma posebna enota znotraj policije.
- **Jasna opredelitev kaznivih dejanj nad živalmi** in zagotovitev njihove dosledne sodne obravnave.
- **Postopna prepoved praks, ki povzročajo trajno trpljenje**, kot so industrijske kletke, rezanje kljunov, kastracije brez anestezije, nasilna oploditev in podobno.

21.3. Rejne živali – pozabljena večina pomeni največjo skupino živali pod neposrednim nadzorom človeka, a je hkrati pogosto izključena iz etičnih razprav.

- **Sprožitev postopnega, a sistematičnega prehoda iz industrijske reje** na sonaravne, živalim prijazne kmetijske prakse.
- **Spodbujanje kmetijstva, ki temelji na sobivanju**, upoštevanju naravnih potreb živali in odgovornemu upravljanju prostora in skupnosti, ter se za takšno kmetovanje izvajalcem zagotovi sistemska podpora za preusmeritev v pravičnejše, etično utemeljene prakse.

21.4. Etika prehrane – odgovornost na krožniku, kar pomeni, da naj naša potrošnja hrane odraža premišljenost, odgovornost in sočutje.

- **Uvedba obveznega označevanja pogojev reje** in zagotovitev sledljivosti izvora živil.
- **Spodbujanje lokalne, ekološke in etično sprejemljive pridelave hrane.**
- **Uravnotežena prehranska praksa v javnih ustanovah** (vrtci, šole, bolnišnice) s poudarkom na sledljivosti izvora hrane, ki upošteva dobrobit živali in zdravje ljudi, ter na podpori domači pridelavi. Temu primerno morajo biti spremenjena javna naročila.

21.5. Vzgoja in izobraževanje – sočutje kot družbena vrednota – sočutja in razumevanja drugih vrst se je mogoče naučiti.

- **Uvedba osnov etologije v vrtce in šole** z namenom spoznavanja čustev, vedenja in potreb živali.
- **Ozaveščanje otrok in mladih o odgovornosti do drugih živih bitij**, prehrani in sobivanju.
- **Ohranjanje in oživljanje tradicionalnih znanj in vrednot**, ki so živali obravnavale kot sobitja in ne kot vire surovin.

21.6. Kulturni premik – od uporabnosti k vrednosti – kulturo, ki temelji izključno na izkoriščanju in moči nad šibkejšimi, moramo nadomestiti s kulturo odgovornosti.

- **Prepoznava živali kot del naravne celote** z lastno vrednostjo.
- **Vključitev živali v etični horizont** skupaj z drugimi ranljivimi skupinami.
- **Gradnja zavedanja povezave med odnosom do živali in splošnim odnosom do družbeno ranljivih.**

22. DUHOVNOST KOT TEMELJ NOTRANJE POVEZANOSTI SKUPNOSTI

Sodobni čas zaznamujejo razkroj skupnostne povezanosti, duhovna plitkost in izkoriščanje religije za ideološke in politične namene. Zaradi tega je nujno razlikovati med institucionalno religijo in notranjo, nadreligiozno duhovno razsežnostjo, ki je lastna človeku in vsej raznolikosti življenja. Duhovnost je tista subtilna notranja vez, ki ne izključuje, temveč povezuje v raznolikosti – ter s tem omogoča skupnosti, da zaživi v sožitju in pravičnosti. Institucionalne oblike religije so lahko legitimne samo takrat, kadar služijo tej notranji duhovni resnici, ne pa, kadar jo zlorablajo za oblastne, ideološke ali politične cilje. Zgodovinske izkušnje, tudi slovenske, nas opominjajo na pogubnost takšnih zlorab. Zato mora duhovnost v središče skupnostnega obstoja znova vstopiti kot osvobajajoča in povezovalna sila, ki omogoča spoštljivost do vseh – človeka, narave in celote bivajočega.

22.1. Duhovnost kot nadreligiozna razsežnost bivajočih – nobena religiozna ustanova si ne more lastiti duhovnosti, saj je ta nadreligiozna razsežnost bivajočih. Religije so lahko le v službi duhovnosti, ki je notranja subtilna vez skupnosti.

22.2. Legitimnost religij je samo v čistem duhovnem poslanstvu – religiozne ustanove so lahko legitimne samo v čistem duhovnem poslanstvu, ki narod v njegovi raznolikosti povezuje na duhovni ravni. Ko religije služijo delitvam, izgubijo svojo duhovno legitimnost. Bratomorna zgodovinska izkušnja nas opominja na usodnost, če se religiozna

pripadnost zlorabi kot instrument razločevanja – razdvajanja, polarizacije.

22.3. Zavrnitev težnje k enotni svetovni religiji – duhovna razsežnost se udejanja v raznolikosti, ne v enoličnosti. Zato je vsaka težnja po vzpostavitvi ene same svetovne religije v nasprotju z naravo duhovnosti, ki se izraža v različnosti kultur, simbolov in poti k iskanju smisla.

22.4. Prepoznavanje manipulativnih religioznih vzorcev – manipulativni prijemi religioznih ustanov njih same postavljajo pred izziv, da jih ozavešijo in človeštvo iz njih osvobodijo. Te manipulacije, vključno z zastraševanjem, delitvami na »pravoverne« in »heretike« ter predstavo o večni zavrženosti, so subtilno prenesene tudi v posvetna področja sodobne oblasti.

22.5. Spoštljiv odnos do življenja v vseh njegovih pojavnih oblikah – vse, kar obstaja – človek, živali, narava, prostor in planet – si zasluži zavesten, odgovoren in spoštljiv odnos. To prepoznavanje notranje vrednosti življenja je temelj pravičnosti, trajnosti in sobivanja.

22.6. Duhovno poslanstvo izobraževalnih in družbenih ustanov – vsi, ki so v poslanstvu vzgoje in izobraževanja, imajo dolžnost, da posameznika prepoznajo v njegovi enkratnosti in ga usposobijo za sodelovanje in dopolnjevanje.

22.7. Duh enotnosti v raznolikosti kot temelj človeške skupnosti, duh dopolnjevanja in sodelovanja v medsebojni

spoštljivosti, pravičnosti in odgovornosti žlahtni človeštvo na vseh ravneh: od družine, lokalne skupnosti, naroda do mednarodnih odnosov. Vse ustanove so zavezane, da ta duh negujejo in varujejo.

Pobudniki memoranduma

Biserka Ilin

Nada Košir

Maja Kristan

Tanja Potočnik

Tanja Toplak

Esmeralda Vidmar

Maja Zakotnik

Boris Cepuder

Karel Gržan

Ivan Jurgec

Anton Komat

Aleš Kravos

Živan Krevel

Janez Pretnar

Peter Volgemut

Memorandum slovenskemu narodu

Razglas

Prva edicija

www.memorandum.si

www.sanje.si